

MINISTRIA E ARSIMIT, E SHKENCËS DHE E TEKNOLOGJISË

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR

Për klasën e tretë të mësimi joformal
për shkollën fillore

Prishtinë, maj 2005

Kryeredaktor

Isuf Zeneli

Redaktorë:

Agim Bërdyna

Ramush Lekaj

Shqipe Gashi

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT, E
SHKENCËS DHE
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE
& TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

UDHËZIM ADMINISTRATIV

Zbatimi i planit dhe programit për klasën e tretë për mësimin joformal

NUMËR: MASHT 21/2005

DATA: 08.6.2005

Në bazë nenit 6.1 paragrafi (b), nenit 7, si dhe nenit 42 të Ligjit mbi Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë, nenit 1.3 pika (ç) si dhe Shtojcës IV të Rregullores numër 2001/19 Mbi degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë nxjerr këtë Udhëzim Administrativ.

Neni 1 Qëllimi

Qëllimi i këtij udhëzimi është zbatimi i Planit dhe programit mësimor për klasën e tretë të mësimin joformal, si rezultat i ristrukturimit të sistemit të arsimit.

Neni 2
Plani dhe programi

Plani dhe programi i ri për klasën e tretë të mësimit joformal i është bashkëngjitur këtij Udhëzimi Administrativ.

Neni 3
Zbatimi

3.1. Ky Plan dhe program për klasën e tretë të mësimit joformal zbatohet nga viti shkollor 2004/2005.

3.2. Me zbatimin e Planit dhe të programit për klasën e tretë të mësimit joformal shfuqizohen planet dhe programet e deritashme për klasën e tretë të mësimit joformal të shkollës fillore.

Neni 4
Hyrja në fuqi

Ky Udhëzim Administrativ hyn në fuqi më nënshkrimin e Ministrit.

Agim Yehiu, Ministër

PËRMBAJTJA

Udhëzimi administrativ, **3**

I. Hyrje, **7**

II. Qëllimet, **8**

III. Udhëzime metodologjike, **8**

IV. Vlerësimi, **10**

V. Burimet dhe mjetet mësimore, **13**

VI. Plani mësimor i lëndës, **13**

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

Gjuhë shqipe dhe letërsi, **17**

Gjuhë angleze, **23**

MATEMATIKË

Matematikë, **49**

SHKENCAT NATYRORE

Njeriu dhe natyra, **63**

SHKENCAT SHOQËRORE

Edukata qytetare, **77**

TEKNOLOGJI

Punë dore, **87**

ARTET

Edukatë figurative, **97**

Edukatë muzikore, **105**

EDUKATË FIZIKE

Edukatë fizike dhe sport, **117**

I. HYRJJE

Arsimi përfaqëson fushëveprimtarinë prirëse të zhvillimeve shoqërore, politike dhe ekonomike të Kosovës.

Vizionin për krijimin e një shkolle bashkëkohore sipas standardeve më të avancuara ndërkombëtare, që filloi pas përfundimit të luftës, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (MASHT) po e realizon duke ndërmarrë hapa të gjithanshëm dhe praktikë në të gjitha fushat e veprimit.

Në këtë ndërmarrje me rëndësi historike për zhvillimin dhe përparimin e shoqërisë kosovare, MASHT synon të ndryshojë pikëpamjet në procesin e ndërtimit të individit me një vizion të qartë për të ardhmen e tij dhe të vendit të tij.

Kjo krijon parakushtet e nevojshme për integrimin e individit dhe të shoqërisë kosovare në lëvizjet politike, në zhvillimet ekonomike, intelektuale, shkencore e teknologjike, si dhe në zhvillimet social-kulturore të vendeve të përparuara evropiane dhe botërore.

Zhvillimi i Planit dhe programit lëndor mbështet mbi bazën e një procedure të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, ashtu edhe nga parashtrimi i rezultateve të të nxënit, mjetet mësimore, metodat, teknikat dhe instrumentet e vlerësimit.

Grupet punuese profesionale për zhvillimin e planeve dhe programeve ishin vazhdimisht në rrjedhë të zhvillimeve të reja në arsim dhe në konsultim me ekspertët ndërkombëtarë. Në këtë proces të zhvillimit të planprogrameve, i cili qëndron mbi bazën e strategjisë afatgjatë të MASHT-së, ndihmë të konsiderueshme kanë dhënë UNICEF-i, agjencitë, institutet dhe qeveritë e disa shteteve.

Vëmendje e veçantë i është kushtuar kultivimit të qëndrimit pozitiv ndaj të nxënit, inkurajimit të nxënësve që të angazhohen në mënyrë të arsyeshme në përmbushjen e kërkesave shkollore, zhvillimit të shkathtësive në jetën e përditshme, gjithmonë duke pasur parasysh karakteristikat e zhvillimit fizik dhe psikologjik në këtë moshë.

Realizimi i qëllimit të këtij Plani dhe programi do të varet nga puna e përkushtuar e mësimitdhënësve, të cilëve edhe u kushtohet ky plan dhe program. Për ta lehtësuar zbatimin e këtij plani dhe programi mësimor, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë do të organizojë kohë pas kohe cikle ligjërimesh me mësimitdhënës të udhëhequr nga ekspertë fushash përkatëse me një udhëzim shtojcë të këtij plani dhe programi.

II. QËLLIMET

Plani dhe programi mësimor për klasën e tretë të mësimi joformal ka për qëllim:

- vazhdimin e ndërtimit të vlerave shpirtërore të nxënësit konsolidimin e diturive, ngritjen, orientimin e prirjeve dhe të shkathtësive në ndërtimin e së ardhmes së tyre.
- Inkurajimin e nxënësve për të marrë iniciativë e veprim të pavarur në rrethin familjar e më gjerë, duke respektuar rregullat themelore të sjelljes në grup.
- Arsimimi i të gjithë qytetarëve të Kosovës edhe të atyre që për ndonjë arsye e kanë ndërprerë shkollimin.

Grupet punuese për zhvillimin e planeve dhe të programeve në përshtatshmëri me përmbajtjen i kanë zgjedhur objektivat e përgjithshëm dhe specifike për sendërtimin e qëllimeve të lartëshënuara nga të cilat në mënyrë të qartë janë përcaktuar edhe rezultatet e pritura në përfundim të së cilës klasë.

III. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përzgjedhja e metodave mësimore është në kompetencë të mësimdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat, moshën dhe kërkesat e nxënësve, me veçoritë e përmbajtjes së temave mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet kombinuar, të jenë sa më të larmishme, ngase nxitin dinamikën e orës, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë llojet e mësimnxënies. Mësimdhënësi mund të përdorë disa teknika dhe metoda mësimore të kombinuara për të arritur rezultate sa më të larta gjatë procesit mësimor.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore sugjerohen disa metoda dhe teknika të ndryshme:

- shpjegimi dhe sqarimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;

- të mësuarit problemor;
- diskutimi (debati);
- puna në grupe;
- demonstrimi dhe interpretimi;
- teknika e të menduarit kritik;
- stuhi mendimesh (brainstorming);
- vetëhulumtimi (kërkimi).

Për tema të caktuara që karakterizohen me informacione të bollshme gjejnë zbatim edhe ligjërata ndërvepruese e kombinuar me veprimtari praktike.

Për tema mësimore të caktuara mund të shfrytëzohen me sukses mësimi në natyrë, ekskursione të ndryshme studimore, vizita institucioneve të ndryshme etj.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lartpërmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

IV. VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i mbledhjes sistematike, i analizimit dhe interpretimit të informatave me qëllim të përcaktimit se deri në çfarë shkalle nxënësi i ka zotëruar objektivat udhëzuese. Ai duhet të mbështetet në objektivat e dijes (rezultatet e pritura) të programit të lëndës përkatëse dhe të nivelit përkatës.

Ky proces mbështetet në disa parime themelore siç janë:

- përcaktimi i qëllimit dhe i përparësive në procesin e vlerësimit;
- zbatimi i instrumenteve adekuate të matjes në përputhje me qëllimin në mënyrë që të matet ajo që është synuar të matet;
- sigurimi i cilësisë së informatave për arritshmërinë e rezultateve të nxënësit përmes matjes dhe vlerësimit të vazhdueshëm;

IV. 1. Instrumentet e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetësi (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i bazuar në kritere dhe objektiva;
- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje):
  - me përgjigje alternative të shumta;
  - me përgjigje të hapur të shkurtra;
  - me përgjigje të hapura të zgjeruara etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësimdhënësi e vlerëson të nevojshëm.

IV. 2. Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë njëren prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme).

Shkalla e përfitimit të arritshmërisë varet drejtpërdrejt nga standardet e arritshmërisë (shiko tabelën më poshtë) të cilat bazohen në:

Objektivat e përgjithshëm	Arritje shumë e lartë 90%	Arritje e lartë 80%	Arritje e kënaqshme 60%	Arritje e kufizuar 40%	Arritje e pamjaftueshme
<i>Njohja e lëndës</i>	Aftësi shumë e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi mesatare në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e kufizuar në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi jo e mjaftueshme në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.
<i>Të kuptuarit e proceseve shkencore</i>	Aftësi shumë e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kënaqshme e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kufizuar e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore	Aftësi e pamjaftueshme e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore
<i>Të menduarit kritik</i>	Aftësi e lartë e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e të menduarit kritik në situata komplekse, si: Njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e kufizuar e të menduarit kritik në situata komplekse si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.		
<i>Shkathtësitë manovruese</i>	Shkallë e kënaqshme e përfitimit në shkathtësitë manovruese.			Shkallë e ulët e përfitimit (disa) në shkathtësitë manovruese.	

V. BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet mësimdhënia dhe mësimnxënia efektive e këtij plani dhe programi, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme informimi. Deri tash burimi kryesor informimi ishte teksti shkollor i lëndës përkatëse. Nëse mungon një teksti adekuat për lëndën përkatëse, mësimdhënësit dhe nxënësit kanë mundësi të shfrytëzojnë tekste të ndryshme nga klasat paraprake dhe vijuese për lëndën përkatëse si dhe materiale të tjera plotësuese me qëllim sigurimi të një baze shkencore për dituritë dhe përvojën e fituar.

Krahas teksteve të ndryshme shkollore sugjerojmë të përdoren edhe materiale të tjera informimi:

- doracakë, atlase, broshura;
- gazeta, revista profesionale dhe shkencore;
- fotografi, posterë, afishe, skema, diagrame, harta, tabela;
- modele, figura, makete;
- fotoslajde, filma, videokaseta;
- programe të kompjuterëve, interneti, CD-të etj.

Është kompetencë e arsimtarit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon, shkolla të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave gojore, vizuale, auditive dhe audiovizuale, me theks të veçantë në atë që është qenësore për t'u mësuar.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

VI. PLANI MËSIMOR I LËNDËS

Nr.	Lëndët mësimore	Numri i orëve	
		Klasa III	%
1	Gjuhë shqipe	126	33.33
2	Gjuhë angleze	36	9.52
3	Matematikë	90	23.80

4	Njeriu dhe natyra	18	4.76
5	Edukatë qytetare	18	4.76
6	Edukatë muzikore	18	4.76
7	Edukatë figurative (*)	18	4.76
8	Punëdore	18	4.76
9	Edukatë fizike dhe sportet (**)	(36)	9.52
	Gjithsej:	342 + (36)	

(*) Mësuesit mund të zgjedhin në cilën klasë dhe nga sa orë në javë do t'i organizojnë lëndët: Edukatë muzike dhe Edukatë figurative.

(**) Zgjedhjen e bënë shkolla do të organizohet kjo lëndë apo jo varësisht prej kërkesave të nxënësve.

GJUHË SHQIPE

7 orë në javë, 126 orë në vit
(mësimi realizohet për 18 javë)

HYRJA

Mësimi i gjuhës amtare në shkollë ka peshë të veçantë, sepse kryen funksion të dyfishtë: si lëndë parësore mësimore dhe si gjuhë mësimore për lëndët e tjera shkollore.

Sikurse programi i klasës paraprake, edhe ky është organizuar në kuadër të kategorive: **të dëgjuarit dhe të folurit, të lexuarit, të shkruarit** dhe të nënkategorive: **kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit, kulturë e të lexuarit dhe kulturë e të shkruarit; tekstet letrare dhe joletrare si dhe njohuri gjuhësore.**

Përmes këtyre aktiviteteve duhet tërealizohen përmbajtjet programore. Përvetësimi i njohurive themelore për sistemin e gjuhës shqipe për tekstet letrare dhe joletrare, formimi kulturor, komunikimi, toleranca, argumentimi etj. janë disa nga kërkesat themelore të këtij programi.

QËLLIMET

- Të përvetësojë dhe të zgjerojë mënyrat e komunikimit;
- Të përvetësojë dhe të thellojë njohuritë themelore gjuhësore;
- Të kuptojë dhe të dallojë tekstet letrare dhe joletrare;

OBJEKTIVAT

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë

Tekste të shkurtra letrare dhe joletrare

Të kuptojë

Tekste të shkurtra letrare dhe joletrare
Fjalët e ndryshueshme

Të zbatojë

Njohuritë e fituara gjuhësore: fonetike dhe gramatikore
Njohuritë e fituara për modelet e teksteve letrare dhe joletrare

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

Në kuptimin e të menduarit të pavarur për atë që dëgjon, që flet, që lexon apo që shkruan

Në kuptimin e sjelljes personale (qëndrimi, mirësjellja, toleranca, vullneti, bashkëpunimi, etj.).

KATEGORIA**I. Të dëgjuarit dhe të folurit****Nënkategoritë:**

- I.1. Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit
- I.2. Tekstet letrare dhe joletrare
- I.3. Njohuri gjuhësore

KATEGORIA**II. Të lexuar****Nënkategoritë:**

- II.1. Kulturë e të lexuarit
- II.2. Tekstet letrare dhe joletrare
- II.3. Njohuri gjuhësore

KATEGORIA**III. Të shkruarit****Nënkategoritë:**

- III.1. Kulturë e të shkruarit
- III.2. Tekstet letrare dhe joletrare
- III.3. Njohuri gjuhësore

Vërejtje: Përmbajtja e nënkategorive realizohet në funksion të tri kategorive kryesore.

I.1,I.2,I.3

Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit, kulturë e të lexuarit, kulturë e të shkruarit 27 orë

I.2,II.2,III.2

Tekstet letrare dhe joletrare 43 orë

I.3,II.3,III.3

Njohuri gjuhësore 53 orë

Në dispozicion 3 orë

Nënkategoritë: I.1, II.1, III.1	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturë e të dëgjuarit dhe të folurit • Kulturë e të lexuarit • Kulturë e të shkruarit	<ul style="list-style-type: none"> • Informacione dhe rrëfime nga mediat, mësuesi, prindi, nxënësi etj; • Festa, koha e lirë, profesione, etj; • Toni, qëndrimi, mimika, toleranca, p.sh. kur njofton, lutet, kërkon falje dhe falënderon; • Gëzimi, hidhërimi, shqetësimi; • Shqiptimi i drejtë i tingujve, i rrokjeve, i fjalëve; fjalitë: dëftore, pyetëse, pohore dhe mohore; • Urime, falënderime, letra, adresa, ftesa, porosi, njoftime, figura; • Fruta, kafshë, dukuri të natyrës, etj.	<ul style="list-style-type: none"> • Kupton fjali, thënie dhe rrëfime të ndryshme; • Fiton kulturë të komunikimit; • Shprehë botën emocionale; • Përvetëson dhe thellonë njohuritë themelore të gjuhës; • Përvetëson të shkruarit e tekstit të shkurtër sipas modeleve dhe figurave të dhëna; • Shkruan drejt, qartë dhe përdor shenjat e pikësimit; • Përshkruan objekte mbi bazën e modeleve.

Nënkategoritë: I.2, II.2, III.2	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Tekstet letrare dhe joletrare 	<ul style="list-style-type: none"> • Tregime, poezi, tekste të thjeshta dramatike, përrallëza, përralla, fjalë të urta, etj. dhe tekste të ndryshme të karakterit njohës, edukativ dhe dokumentar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kupton dhe dallon tekste letrare dhe joletrare; • Ritregon tekste letrare dhe joletrare; • Dallon personazhet, ngjarjet dhe përfundimin; • Dallon tekstet reale nga tekstet e imagjinuara; • Flet dhe lexon saktë; • Respekton shenjat e pikësimit;
Nënkategoritë: I.3, II.3, III.3	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Njohuri gjuhësore 	<ul style="list-style-type: none"> • Bashkëtingëlloret dh-ll, ç-q, xh-gj, b-d, r-rr, etj. • Sinonimet dhe antonimet; • Gjinia dhe numri i emrave, i mbiemrave dhe i përemrave; • Kohët kryesore të foljeve: e kryer, etashme dhe e ardhme; • Veprime brenda fjalisë; • Fjalja e thjeshtë dhe e zgjeruar; • Fjalitë dëftore, pyetëse, pohore dhe mohore; • Përdorimi i shkronjës së madhe; • Ndarja e fjalëve në fund të rreshtit; • Shenjat e pikësimit në fund të fjalisë (? . !); 	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon bashkëtingëlloret në të shqiptuar; • Njeh dhe përdor fjalët e ndryshueshme; • Kupton pjesët kryesore përbërëse të fjalisë (kryefjalën dhe kallëzuesin); • Identifikon tipat e fjalive; • Përvetëson rregullat e drejtshkrimit;

UDHËZIMEMETODOLOGJIKE

Për realizimin e planit dhe të programit të Gjuhës shqipe, mësimitdhënësi është kompetent për zgjedhjen e metodave dhe të teknikave të mësimitdhënies dhe të mësimitnxënies. Metodave dhe teknikave të përzgjedhura nga mësimitdhënësi duhen përshtatur aftësive dhe njohurive paraprake të nxënësve, e nevojave dhe kërkesave të tyre, mjedisit (shkollës, klasës) dhe materialit mësimit.

Gjatë mësimitdhënies është e rëndësishme të përdoren teknika dhe strategji të shumëllojshme për të përkrahur stilet e ndryshme të nxënësve. Për realizimin me sukses të metodave dhe të teknikave të mësimitdhënies, gjatë planifikimit, duhet t'i përshtatet mënyrës se si mësojnë nxënësit, cilat teknika mundësojnë realizimin e përmbajtjes mësimitore dhe të objektivave të caktuara.

Kombinimi i metodave dhe i teknikave dhe përdorimi i tyre gjatë procesit mësimitor ndikojnë në thyerjen e monotonisë së orës mësimitore, që nxënësit të jenë aktivë, të bëhen përgjegjës për të nxënësit e tyre, të zhvillojnë mendimin kritik, dhe t'izbatojnë në praktikë (në jetën e përditshme) njohuritë e fituara.

Përdorimi i metodave dhe i teknikave të reja të mësimitdhënies sugjeron nxënësin në qendër të aktiviteteve të nxënësit, pastaj bashkëpunimin e nxënësve, duke u mbështetur në modelin e mësimit nga njëritjetri. Mendohet se ky lloj i të mësuarit është më i suksesshëm. Nëse nxënësit përfshihen më shumë në veprimtari të ndryshme gjatë të nxënësit, edhe rezultatet do të jenë më të mira.

VLERËSIMI

Vlerësimi është një fushë e rëndësishme në procesin edukativ – arsimor. Vlerësimi ka të bëjë me mënyrat dhe teknikave që përdoren për përparimin e nxënësve dhe rezultatet e tyre mësimitore.

QËLLIMET

- Të sigurojë informacione identifikuese për arritjet e nxënësve;
- Të përcaktojë përparimin e nxënësve;
- Të sigurojë realizimin e objektivave të përcaktuara;
- Të motivojë nxënësit

Rekomandohen kryesisht këta tipa të vlerësimit:

- Vlerësimi me gojë
- Vlerësimi i aktiviteteve debatuese
- Vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- Testet për një temë apo grup temash
- Testet në fund të një kategorie
- Testet në fund të gjysmëvjetorit
- Testet në fund të vitit etj.

LITERATURA

- Tekstet që hartohen sipas këtij programi
- Modele të mësimdhënies sipas strukturës ERR – KEC, Prishtinë 2003
- Bardhyl Musai – « Metodologji e mësimdhënies », Tiranë 2003
- Tekste të tjera alternative

ENGLISH

(2 hours per week, 18 weeks; 36 hours)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies. In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

AIMS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the third grade of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

THE SCOPE OF GRADE THREE ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

COMMUNICATION		
Recognize and respond to familiar simple words		
Listening		
General Objective: Enable learners to build the language experience through listening and responding to simple structures		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen to, enjoy and respond to nursery rhymes, songs, poems and short stories • Listen to instructions and directions • Listen and repeat words, phrases and short sentences modelled by the teacher • Understand basic information in simple familiar contexts and experiences; 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen and respond to simple classroom commands, instructions , directions and questions • Understand very simple phrases about themselves; • Understand very short simple words; • Understand familiar names, words, numbers, times;

Speaking		
General objective: Encourage learners to communicate using familiar words and simple phrases		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and observe simple commands (look, listen, watch, and so on); • Identify items from a picture or the location of objects in the classroom; • Choose appropriate words to name and describe things that are familiar to them; • Use language to perform common social functions (introducing oneself and others, greeting others and saying good bye); • Retell familiar, poems, songs and short stories; • Ask and answer very simple questions about themselves. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Role play; • Singing rhymes; • Present and share information 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify what they see and hear; • Try to describe very simple pictures; • Present information of personal interest • Share information on their feelings • Develop short simple dialogues about their family, friends, home, school; • Learn and recite (and sing) rhymes, songs and stories • Recognize and respond to familiar words and basic phrases concerning themselves and their families

Reading and writing

General objective: Enable learners to read and write familiar words and simple phrases		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Experience the reading process being modelled • Draw pictures and write about them (a name, a phrase, a sentence) • Draw pictures and write about feelings (love, fear, happiness) • Draw and write about things they like and dislike • Engage in shared reading • Copy familiar words, phrases and short sentences • Copy words from signs in the environment 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Role play; • Copy rhymes; • Who is who; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Read very simple words and copy them; • Check their answers; • Write their first names and their family names; • Identify related words;

UNDERSTANDING AND USING ENGLISH
--

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the sounds and spelling alphabet of English • Practice the pronunciation in various simple contexts • Recognize vocabulary common to their environment (e.g. the school, the community) • Understand the vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on • Use the knowledge gained from other subjects to understand notions of: shape, space, time movement, and so on; • Recognize some symbols of target language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Pronunciation of words; • Role playing; • Rhymes; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the information given to complete a picture; • Spell and pronounce the familiar words; • Describe a person, object and guess what it is; • Use words associated with specific occasions (greetings, celebrations, seasons) ; • Recognize symbols and flags, holidays, habits;

GRADE THREE TOPICAL CONTENT

1. **My school**
  - My teacher and my friends
2. **My home**
  - My room and my family
3. **Numbers, Colours and shapes**
  - Numbers, shape and size
4. **Me and my body**
  - All about me
5. **Animals**
  - At the zoo
6. **Shopping**
  - Fruits, vegetables and clothes
7. **Seasons and activities**
  - Spring, Summer, Autumn and Winter

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade three Curriculum**, and cover the topical content of **Grade three syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills* either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.
- The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

Communication: If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring : Often misbehaviour occurs because learners find “acting out” more interesting than a boring lesson or more rewarding than another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot

obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated

comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in

pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

Speaking and Listening

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<p>The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner.</p> <p>The teacher will:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be like role-model and involve herself/himself in different activities; • Guide learners and advice according to their needs; • Facilitate when needed, and have the role of co-learner. 	<ul style="list-style-type: none"> • S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Producing short sentences; • Singing a song in English; • Reading a text aloud; • Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non–interactive and interactive.

- non–interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.
- interactive listening situations include face–to–face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

Reading and Writing

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example,

some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none"> • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, facilitate the learners. 	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model. 	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes.

Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner's knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

1	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners' attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To match words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> To expose learners to particular language items; To offer appropriate examples; To provide opportunities for restricted use of language items; To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> Grasp the meaning of the language items; Show readiness to participate in activities; Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> Demonstration; Games; Songs; Magic tricks; Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;

- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;

- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised. Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

MATEMATIKË

(5 orë në javë, 90 orë në vit)

HYRJE

Në shekullin XXI matematika gjithnjë e më tepër po zë një vend qendror jo vetëm në studimin e fenomeneve natyrore dhe teknike, por ajo me ndërtimin e saj të argumentuar e logjik zë vend qendror në arsimimin e përgjithshëm të individit. Në kuptimin më të përgjithshëm, mësimi i matematikës i kushtohet njohjes më precize të botës në të cilën jetojmë. Duke mësuar matematikën, individi aftësohet për një përceptim më real të fenomeneve që e rrethojnë ate dhe njëkohësisht aftësohet që më me lehtësi të arrijë në përfundime logjike për të zgjidhur edhe shumë probleme jetësore e shoqërore. Prandaj, lënda e matematikës paraqet njërën ndër lëndët e arsimimit të përgjithshëm në shkollën fillore, me detyra të shumëfishta arsimore-informative dhe edukative.

Të mësuarit e matematikës te nxënësit:

- nxit kureshtjen, kreativitetin dhe zhvillimin e mendimit logjik. Me përmbajtjet e para matematike fillon rruga drejt mendimit abstrakt dhe kritik;
- zhvillon aftësitë krijuese si dhe kuptimin për harmonin - kjo arrihet gjatë studimit të numrave, veprimeve aritmetike me ta, krahasimit të madhësive dhe formave të ndryshme gjeometrike;
- paraqet një aspekt të rëndësishëm moral dhe social, sepse nxënësit arrijnë në përfundime të sakta dhe në zbulime të cilat kërkojnë shprehje precize. Me këtë rast ata ndeshen dhe vlerësojnë mendime të ndryshme, të cilat do të shërbejnë për zhvillimin e kulturës së të menduarit kritik;
- zhvillon njohuritë dhe shkathtësitë për të shtruar dhe kuptuar drejt problemet edhe në fushat e tjera të mësimt;
- krijon një bazë solide për të thelluar njohuritë në shumë fusha të tjera, kur kihet parasysh fakti se matematika paraqet gjuhën e shumë shkencave dhe disiplinave të tjera.

Nxënësi në klasën e parë dhe të dytë ka arritur një shkallë të njohurive lidhur me kuptimet themelore të matematikës (p.sh., kuptimin e bashkësisë, relacionit, numrit dhe kuptimet e ndryshme gjeometrike), në klasën e tretë do të duhej të zgjeroheshin kërkesat për një avancim të diturive të tij. Matematika në klasën e tretë, në masë të gjerë, është e lidhur me po të njëjtat koncepte nga klasa e parë dhe e dytë, por në një formë më të zgjeruar në aspektin përmbajtësor. Do të duhej të zgjedhen ushtrime ku kërkohet një shkathtësi më e madhe mendore. Sikurse në klasën e dytë duhet të ekzistojë synimi i mësimdhënësve të zhvillojnë aftësitë të nxënësit për të vërejtur ngjashmëritë dhe dallimet në forma dhe raporte si dhe aftësitë për të bërë krahasime. Për të arritur këtë synim do të duhej që gjatë mësimdhënies të futen në funksion sa më shumë metodologjitë e reja të mësimdhënies.

QËLLIMET

Programi i lëndës së matematikës për klasën e tretë ka për qëllim:

- Të zhvillojë te nxënësit imagjinatën, kureshtjen, vëmendjen, kujtesën dhe intuitën;
- Të aftësojë nxënësit të shprehën drejt, qartë dhe saktë;
- Kultivimin e vetiniciativës, punës së pavarur dhe bashkëpunimit;
- Të aftësojë nxënësit që dituritë e fituara t'i zbatojnë në situata të ndryshme nga jeta e përditshme;
- Aftësimin e nxënësve që dituritë e fituara t'i shfrytëzojnë në mësimin e matematikës dhe të lëndëve të tjera në nivelet më të lartë të shkollimit.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nga përmbajtja programore e klasës së tretë nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- Të kryejë veprimet e mbledhjes, zbritjes, shumëzimit dhe pjesëtimit të numrave 1-1000 si dhe të dijë t'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik.
- Të zbatojë dituritë e fituara në zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga jeta e përditëshme.

- Të zgjidhë barazime dhe jobarazime të thjeshta numerike dhe t'i zbatojë ato në zgjidhjen e problemeve konkrete.
- Të dallojë figurat e ndryshme gjeometrike në rrafsh (sipërfaqet trekëndëshe, katërkëndëshe, pesëkëndëshe dhe gjashtëkëndëshe); numrin e kulmeve, brinjëve dhe këndeve të tyre.
- Të dallojë trupat gjeometrikë (kubin, kuboidin, kuadrin, prizmin, piramidën) si dhe faqet, brinjët dhe qoshet (këndet) e tyre.
- Të vizatojë me vizore vija dhe figura të ndryshme.
- Të njohë njësitë për matjen e gjatësive (m, dm, cm), masës (kg), njësitë për matjen e kohës dhe njësitë monetare (€).
- Të mbledhë dhe të sistematizojë të dhëna të thjeshta.

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE			
KATEGORITË	NËNKATEGORITË	Nr. i orëve	%
1. Bashkësitë	Bashkësitë	8	8,8
	Relacionet		
2. Aritmetika dhe algjebra	Numrat natyrorë deri në 1000	51	56,6
	Veprimet me numra 1-1000 dhe vetitë e veprimeve		
	Barazimet dhe jobarazimet		
3. Gjeometria dhe matjet	Drejtëzat	23	25,5
	Format gjeometrike		
	Matjet		
4. Përpunimi i të dhënave	Përpunimi i të dhënave	8	8,8

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT DHE REZULTATET E PRITSHME

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme
1. Bashkësitë dhe relacionet	1.1. Bashkësitë 1.2. Relacionet	<ul style="list-style-type: none"> • Paraqitja e bashkësisë me emërtim të elementeve, me anën e kllapave gjarpërore; me tabela. • Kuptimi i nënbashkësisë. • Pasqyrimi. 	<p>Nxënësi duhet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të paraqesë bashkësitë, duke përdorur kllapat gjarpërore dhe me anë të tabelave; • Të formojë nënbashkësi të bashkësisë së dhënë, duke veçuar elementet sipas ndonjë cilësie; • Të kuptojë nocionin e pasqyrimin
2. Aritmetika dhe algjebra	2.1. Numrat natyrorë deri në 1000 2.2. Veprimet me numra 1-1000 dhe vetitë e veprimeve 2.3. Barazimet dhe jobarazimet	<ul style="list-style-type: none"> • Numrat deri në një mijë; kuptimi i numrave të tillë; leximi (emërtimi) dhe shkrimi i numërorëve deri 1000. • Krahasimi dhe renditja e numrave deri 1000 (shenjat $<$, $=$, $>$); paraqitja e tyre në boshtin numerik. • Njësitë dhjetore (njëshet, dhjetëshet, qindëshet). • Mbledhja dhe zbritja e numrave deri 1000 pa kalim, përkatësisht, pa prishje të dhjetëshes dhe 	<ul style="list-style-type: none"> • Të lexojë dhe të shkruajë drejt dhe saktë numrat natyrorë 1-1000; • Të kryejë mbledhjen dhe zbritjen e numrave 1-1000 pa kalim, përkatësisht, pa prishje të dhjetëshes dhe të qindëshes; • Të kryejë zbritjen e numrave 1-1000 me kalim, përkatësisht me prishje të dhjetëshes dhe të qindëshes; • Të krahasojë dhe të renditë numrat 1-1000, duke i paraqitur në boshtin numerik dhe duke përdorur shenjat $<$, $=$, $>$, ...; • Të kryejë shumëzimin e numrave njëshifror dhe të numrave njëshifrorë me dyshifror, në rresht dhe në shtyllë; • Të kryejë pjesëtimin e numrave dy shifrorë

		<p>qindëshes.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mbledhja dhe zbritja e numrave deri 1000 me kalim, përkatësisht, me prishje të dhjetëshes dhe qindëshes. • Shumëzimi jashtë tabelës. (Shumëzimi duke shfrytëzuar vetinë e përdasimit; vetia e shoqërimit; shumëzimi i numrit dyshifror me numër njëshifror; shumëzimi i numrave dyshifror; shumëzimi i numrave treshifror me numër njëshifror). • Zgjidhja e barazimeve $a < b$ dhe $a \leq b$. • Pjesëtimi jashtë tabelës; vetia e përdasimit të pjesëtimit; pjesëtimi i numrave dyshifror e treshifrorë me një numër njëshifror). • Numrat racionalë. Thyesat si numërorë që tregojnë 	<p>me numrat njëshifrorë.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të kuptojë thyesat si numrorë që tregojnë pjesë të barabarta të tërësisë $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; numërorët thyesorë që tregojnë të njëjtin numër $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$; • T'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik; • Të zgjidhë barazimet dhe jobarazimet e formës $a = b$, $a < b$, $a > b$, $-a < b$, $-a > b$, dhe t'i zbatojë ato në detyra të thjeshta me fjalë.
--	--	--	---

		<p>pjesë të barabarta të tërësisë $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; Numërorët thyesorë që tregojnë të njëjtin numër $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$.</p> <p>Paraqitja e numrave thyesorë në boshtin numerik.</p>	
<p>3. Gjeometria dhe matjet</p>	<p>3.1. Drejtëzat 3.2.Format gjeometrike 3.3. Matjet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Drejtëzat normale (pingule) dhe paralele. • Shumëkëndëshat (si vija të thyera të mbyllura) trekëndëshat, katërkëndëshat, peskëndëshat, gjashtëkëndëshat; numri i kulmeve, i brinjëve dhe i këndeve të tyre. • Sipërfaqet shumëkëndëshe (si pjesë të rrafshit të kufizuar me shumëkëndëshat)-sipërfaqet trekëndëshe, sipërfaqet katërkëndëshe, sipërfaqet peskëndëshe, sipërfaqet 	<ul style="list-style-type: none"> • Të caktojë segmentet në drejtëz, duke bërë bartjen me kompas nga vija e thyer; • Të dallojë drejtëzat normale (pingule) dhe drejtëzat paralele; • Të dallojë trekëndëshat, katërkëndëshat, pesëkëndëshat, gjashtëkëndëshat si dhe sipërfaqet përkatëse; të caktojë numrin e kulmeve, të brinjëve dhe të këndeve të tyre; • Të gjejë perimetrat e shumëkëndëshave, duke bërë matjen e gjatësive të brinjëve me anë të vizores; • Të dallojë kubin, kuadrin, prizmin, piramidën dhe të caktojë numrin e brinjëve, faqeve dhe qosheve (këndeve) të tyre; • Të dallojë figurat e përputhshme (kongruente);

		<p>gjashtkëndëshe; kulmet, brinjët dhe këndet e tyre.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trupat gjeometrikë. Kubi, kuboidi (kuadri), prizmi, piramida; faqet, brinjët dhe qoshtet (këndet) e tyre. • Përputhshmëria (kongruenca) e figurave gjeometrike. • Matja e gjatësive (njësitë m, dm, cm). • Matja e masave (njësitë kg, hkg, dkg.) • Perimetri i shumëkëndëshit (duke bartur brinjët e tij me kompas ose duke matur ato). 	
4. Përpunimi i të dhënave	4.1. Përpunimi i të dhënave	<ul style="list-style-type: none"> • Paraqitja e të dhënave me tabelë. • Leximi i të dhënave nga tabelat. • Situata të thjeshta kombinatorike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Të paraqesë të dhënat me anë të tabelave, shtyllave dhe t’i lexojë ato. • Të zgjidhë probleme të thjeshta kombinatorike.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Shkolla duhet të shërbejë për ngjalljen dhe ruajtjen e interesimit të nxënësve për matematikën dhe gradualisht ta zhvilloj atë.

- Mësimi i matematikës, posaçërisht në vitet e para, nuk guxon të jetë abstrakt dhe verbal, sepse matematika në esencë edhe ashtu vepron me kuptime dhe relacione abstrakte. Duhet që sa më shumë të ofrohet duke u shërbyer me lojëra, eksperimente dhe situata reale nga jeta e përditshme.
- Mënyra e të nxënësve të dijës duhet të zhvillohet në formë të një spiraleje, sepse veprimet dhe strukturat matematike nuk është e mundshme që për një herë dhe në tërësi të kuptohen. Do të ishte mirë që çdo herë të lidhen dhe të gërshetohen tërësitë e vogla të përmbajtjeve në tërësi më të mëdha në atë mënyrë që duke futur përmbajtjen e re të përvetësohen dhe të përforcohen sa më shumë përmbajtjet paraprake.
- Motivimi është çelës i të mësuarit të matematikës. Andaj, mjeshtria e mësimdhënësit për motivimin e nxënësve që të punojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike është me rëndësi të posaçme. Kjo arrihet me zgjedhjen e ushtrimeve të përshtatshme, të cilat nxisin të menduarit logjik të nxënësit.
- Në klasën e tretë do të duhej të avancohen njohuritë e nxënësve sa i përket veprimeve me numra dhe paraqitjes së tyre në boshtin numerik. Andaj, detyrë e mësimdhënësit është të gjejë mënyrën dhe të zgjedhë teknikat përkatëse të mësimdhënies. Këtë mund ta arrijë me mësimin e individualizuar, me punën në grupe të vogla etj.
- Duhet pasur kujdes që gjatë ushtrimeve, nxënësit të stimulohen të zgjidhin detyra konkrete nga jeta e përditshme, sa herë që një mundësi e tillë ekziston. Në këtë mënyrë nxënësit do të kuptonin në vazhdimësi rolin e matematikës. Po që se është e mundur, do të ishte mirë të ofrohen sa më shumë variante të zgjidhjes së detyrave.
- Qëllimi i të mësuarit të matematikës nuk është në arritjet rutinore, të mësuarit mekanik të fakteve ose të veprimeve por përvetësimi me themel i materies. Duhet të kihet parasysh që fondi i njohurive dhe i shkathësive të arritura gjithmonë të jetë në dispozicion të nxënësit.

- Duhet të zgjidhen ushtrime të përshtatshme që të zhvillohet intuita në shkallën e mjaftueshme për të lëvizur gjithmonë një hap përpara.

Për të arritur rezultatet optimale në fushën e mësimdhënies së matematikës, rëndësi të jashtëzakonshme luan hartimi i programit të mirë, i teksteve të mira, trajnimi i mirë i mësimdhënësve si dhe përdorimi i metodave dhe i teknikave përkatëse të mësimdhënies në pajtim me kushtet dhe rrethanat në të cilat zhvillohet mësimi.

VLERËSIMI

Vlerësimi përfshin tërë veprimtarinë e cila shërben për të gjykuar mbi shkallën e arritshmërisë së nxënësit.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore dhe standardet e arritshmërisë të precizuara me program.

Nivelet e arritshmërisë

Shkalla e arritshmërisë së nxënësve vlerësohet duke u bazuar kryesisht në tri nivele:

Niveli I. -Përfshin arritshmërinë minimale, që d.m.th. paraqet minimumin e domosdoshëm të cilin duhet ta arrijnë të gjithë nxënësit. Pra, paraqet kufirin e poshtëm (të lejueshëm) të përvetësimit të përmbajtjes programore e që në përqindje do të shprehej me 40% të materialit të zhvilluar. Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet me ndihmën e mësimdhënësit me anë të një numri të kufizuar metodash, i arsyetojnë faktet e thjeshta matematike me ndihmën e mësuesit si dhe komunikojnë për njohuritë matematike duke pasur

gjithmonë këtë ndihmë.

Niveli II.- Paraqitet me kufijtë e rezultateve të shprehura në përqindje (50%-80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike me ndihmën e kufizuar të mësimdhënësit, me anë të një numri jo të madh të strategjive dhe të metodave, me disa gabime apo me mangësi të vogla.

Niveli III.- Është niveli më i lartë apo niveli i avancuar (maksimal) i arritjes së nxënësve i shpehur në përqindje (mbi 80%). Në këtë nivel

duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike, në mënyrë të pavarur. Zgjidhin probleme matematike me metoda të ndryshme, analizojnë dhe komentojnë rezultatet e fituara në mënyrë të pavarur dhe saktë, me gjuhë të qartë dhe rrjedhshmëri logjike.

Procedura e vlerësimit

Procedura e vlerësimit rekomandohet të bëhet në harmoni me standardet e vendosura. Është e kuptueshme se vlerësimi duhet të ndjekë qëllimet arsimore, objektivat mësimore, objektivat e vlerësimit. Vlerësimi duhet të mbështetet në një sasi të konsiderueshme të dhënash në të cilat duhet të përfshihen këto elemente:

- vlerësimi i përgjigjeve me gojë;
- vlerësimi i aktivitetit gjatë debateve në klasë;
- vlerësimi i ndihmesës gjatë punës në grup;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- testet për një grup temash të caktuara;
- testet në fund të kategorisë së përmbajtjes;
- testet në fund të gjysëmvetorit;
- testet në fund të vitit etj.

Në fund të vitit duhet të nxirret nota përfundimtare, e cila fitohet duke nxjerrë mesataren e vlerësimeve:

- Vlerësimi me gojë 25%
- Testet 50%
- Vlerësimi i punës në klasë 15%
- Vlerësimi i detyrave të shtëpisë 10%

LIDHJET NDËRLËNDORE

Matematika në klasën e tretë ndërlidhet me:

- **Gjuhën amtare** - “përkthimi” i shprehjeve matematike nga gjuha e zakonshme në gjuhën matematike dhe anasjelltas;

- **Artet e bukura** - vizatimi i vijave të drejta të lakuara, të hapura, të mbyllura dhe figurave të ndryshme gjeometrike;
- **Edukatën fizike dhe sportet** - orientimi në hapësirë (lëvizjet majtas, djathtas, para, pas; kërcimet lart, larg etj.; matjet e ndryshme;
- **Punëdore** - ndërtimi i figurave dhe i trupave të ndryshëm gjeometrikë nga kartoni, plastelina argjila etj.

Vërejtje. Nga programi ekzistues i kl. III nuk janë përfshirë këto njësi:

1. Numrat natyrorë deri 10000 (përcillet në kl. IV);
2. Nga njësitë matëse për gjatësinë largohet kilometri (sepse nuk janë mësuar numrat më të mëdhenj se 1000);
3. Modelet (rrjetet) e trupave gjeometrikë (përcillet në kl. V dhe VI);
4. Pozita reciproke e drejtëzave (në rrafsh) (përcillet në kl. IV);
5. Kuptimi i syprinës dhe i vëllimit (përcillet në kl. V);
6. Thyesat më të mëdha se një; krahasimi i thyesave (përcillet në kl. IV dhe V).

Merret si njësi e re:

1. Përpunimi i të dhënave.
2. Bëhet dallimi ndërmjet shumëkëndëshave (si vija) dhe sipërfaqeve të shumëkëndëshave përkatës (si figura gjeometrike në rrafsh).

LITERATURA E PREFERUAR

Tekste shkollore që përdoren në arsim joformal

NJERIU DHE NATYRA

1 orë në javë, 36 orë në vit

HYRJE

Lënda **Njeriu dhe natyra** fillon të mësohet në klasën e 3 (tretë), si lëndë e integruar e shkencave të: biologjisë, kimisë, fizikës, dhe gjeografisë. Nxënësit njihen me natyrën që na rrethon, të mirat materiale për jetë, trupat, pozitën dhe rolin e njeriut në mesin e tyre, nevojat e vazhdueshme të njeriut për burime të reja të energjisë dhe ruajtjen e mjedisit jetësor.

QËLLIMET

Programi i lëndës **Njeriu dhe natyra** në klasën e tretë ka për qëllim:

- të zhvillojë aftësi të nxënësit për të njohur natyrën, objektet e saj, mjedisin jetësor dhe ruajtjen e tij.
- të kultivojë nxënësi shprehi dhe të fitojë shkathtësi për vrojtme, matje, arritje në përfundime të sakta të ligjshmërive natyrore, ndërlydhje të tyre dhe punë të pavarur në zgjidhjen e problemeve konkrete;
- të formohet nxënësi personalitet stabil dhe vetëkritik, i qëndrueshëm dhe i gatshëm për bashkëpunim me mësimdhënës në shkollë dhe jashtë saj dhe i aftë në ballafaqim me sfidat e jetës.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë:

- trupat, përmasat dhe pozitën e tyre;

- përbërjen e trupave (lëndët e pastra dhe të përziera) dhe shndërrimet e tyre;
- vetitë, lëvizjet e trupave (lëndëve, objekteve);
- proceset jetësore, ndërtimin dhe marrëdhëniet e qenieve të gjalla me mjedisin.

Të kuptojë:

- bashkëveprimin mes trupave (mekanikë dhe magnetikë);
- ndërveprimin e qenieve të gjalla dhe të mjedisit;
- ditë-natën dhe stinët e vitit si rrjedhojë e rrotullimit të Tokës rreth boshtit dhe rreth Diellit;
- rolin e ushqimit dhe të higjienës në shëndetin e njeriut;
- shndërrimet e lëndës dhe të energjisë.

Të zbatojë:

- përdorimin e lëndëve ushqyese, higjienike dhe shëndetësore në jetën e përditshme;
- termometrin për matje të temperaturës;
- ilustrime, harta dhe fotografi;
- njohuritë e fituara për ruajtjen e mjedisit jetësor.

Të analizojë:

- përbërjen e lëndëve të ndryshme;
- burimet e energjisë.

Të sintetizojë:

- të kombinojë dy e më shumë lëndë për të përftuar lëndë të reja e me veti të ndryshme.

Të vlerësojë:

- rëndësinë e natyrës në jetën dhe në veprimtarinë e njeriut;
- rolin e njeriut në ruajtjen e mjedisit jetësor.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE**1 orë në javë, 18 javë në vit**

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve	%
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	1. Karakteristikat e qenieve të gjalla. 2. Bimët dhe kafshët 3. Qeniet e gjalla dhe mjedisi	7	38.88
II. Lënda dhe energjia	1. Lënda dhe vetitë e saj 2. Shndërrimet e lëndës	4	22.28
III. Proceset fizike	1. Forca dhe lëvizja 2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	4	22.28
IV. Toka dhe gjithësia	1. Toka, Dielli, Hëna dhe planetët	3	16.66
Tërësisht		18	100

	<p>I.3. Qeniet e gjalla dhe mjedisi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gjatë jetës së tyre njeriu, bimët dhe shtazët pësojnë ndryshime të rregullta në formë të ciklit jetësor. • Në pyll jetojnë së bashku lloje të ndryshme të bimëve dhe shtazëve të varura mes vete dhe nga kushtet fizike të pyllit. • Njeriu sëmundet nga sëmundje të ndryshme, shkaktarë të të cilave janë gjallesat shumë të imëta të cilat nuk shihen me sy-mikrobet. 	<p>dhe të flutures.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të identifikojë dhe të përshkruajë ndryshimet në bimë prej lules deri në frut. - Të dallojë komponentet e gjalla dhe jo të gjalla të një mjedisi jetësor, siç është pylli. - Të emërtojë bimët dhe shtazët karakteristike të pyllit. - Të përshkruajë se bimët në pyll prodhojnë ushqimin për vete dhe për të gjithë organizmat e tjerë, se disa shtazë ushqehen vetëm me bimë, të tjerat vetëm me shtazë, kurse disa të tjera edhe me bimë edhe me shtazë - Të përshkruajë se sëmundjet e ndryshme të njeriut shkaktohen nga gjallesat e imëta të cilat nuk shihen me sy (mikrobe) dhe se këto barten përmes njerzëve, shtazëve, ujit dhe ushqimit të papastër. - Të tregojë se disa sëmundje ngjithëse fitohen vetëm një herë gjatë jetës, kurse parandalimi i tyre bëhet përmes vaksinimit. 	
--	--	---	---	--

<p>II. Lënda dhe energjia</p>	<p>II.1 Lënda dhe vetitë e saj</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lënda, klasifikimi dhe toka si burim i të mirave materiale për jetë (Lëndët ose artikujt e përditshëm me të cilët jeton dhe punon nxënësi, toka burim i të gjitha të mirave materiale jetësore) • Uji dhe ajri (Përhapja në natyrë vetitë dhe përdorimi i ujit dhe i ajrit, funksioni i tyre për jetë) 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë ndryshimet dhe ngjashmëritë ndërmjet lëndëve, me anë të shqisave. - Të emërtojë llojet e ndryshme të lëndëve, siç janë: uji, qelqi, druri, metali, plastmasat, letra, sheqeri, vaji etj. - Të tregojë lëndët që nxirren nga toka, siç janë: ushqimet, lëndët e djegshme, mineralet, druri, shkëmbinjë, uji etj., që përdoren në jetën e përditshme. - Të përshkruajë ujin si lëndë e domosdoshme në natyrë, në teknologji dhe në jetë - Të shpjegojë vetitë e ujit, qarkullimin në natyrë (avullimi, kondensimi, ngrirja, të reshurat), - Të përcaktojë temperaturën e lëndëve të ndryshme me termometër. - Të vlerësojë rolin dhe qëndrimin e njeriut për ruajtjen e ujit dhe të mjedisit nga ndotësit. - Të përshkruajë ajrin si lëndë e gaztë që na rrethon dhe që nuk e shohim, por në forma të ndryshme 	<p>Punëdore (punimi i modeleve nga letra dhe kartoni, lëndët ushqyese, rreziqet nga lëndë të ndryshme, zjarri, rryma elektrike, ndotja e ambientit etj.). Arti figurativ (dallimi ngjyrave, modeleve i etj.) Mjekësia dhe shëndetësia (mirëmbajtja e higjienës personale, mënyra e përdorimit, e ruajtjes, afati i skadencës së barnave etj.).</p>
--------------------------------------	---	---	---	--

			<p>e hetojmë praninë e tij (procesi i frymarrjes, procesi i djegies, kundërmimi, lëvizja e erës etj.).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë rëndësinë e ajrit për jetë (procesin e frymarrjes, procesin e djegies, procesin e zhvillimit të bimëve dhe në industri). 	
II. Lënda dhe energjia	II. 2. Shndërrimet e lëndëve	<ul style="list-style-type: none"> • Lëndët ushqyese, higjienike dhe burimet e energjisë (Lëndët ose artikujt e përditshëm ushqimorë dhe higjienikë, burimet kryesore të energjisë dhe përdorimi i tyre) 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë lëndët kryesore të ushqimit (buka, drithërat, mishi, peshku, prodhimet e qumështit, sheqeri, mjalti, gjalpa, vaji, pemët, perimet vitaminat dhe kripa e gjellës). - Të dallojë lëndët ushqyese me prejardhje bimore dhe shtazore. - Të identifikojë lëndët ushqimore natyrore dhe ato të përpunuara (artificiale). - Të arsyetojë rëndësinë e lëndëve higjienike për ruajtjen e shëndetit. - Të vlerësojë ndikimin e dëmshëm të lëndëve helmuese (acidet, mjetet për zbardhje dhe dezinfektim “varikinet”, detergjentet, pesticidet), të djegshme (alkoolet, nafta, benzina, gazi propan- butan) dhe pëlcitëse (fishekzjarret). 	

			<ul style="list-style-type: none"> - Të shfrytëzojnë recetat për përdorimin e lëndëve higjienike, të cilat janë të shënuara në paketim të tyre. - Të përshkruajnë burimet kryesore të energjisë, duke filluar nga ushqimi (për organizëm), diellore, lëndët e djegshme, qymyri, nafta, gazi natyror, druri, uji, era, etj., dhe rëndësia e tyre për jetë, - Të përgatisin çaj, kafe, pije freskuese, akullore etj. 	
III. Proceset fizike	III.1. Forca dhe lëvizja	<ul style="list-style-type: none"> • Trupat në natyrë dallohen sipas vetive të ndryshme (ngjyrë, formë, peshë, madhësi, temperaturë dhe përbërje). • Trupat vendosen në baraspeshim në mënyra të ndryshme (kandari, peshorja, luhatja në traverzë). • Makinat e thjeshta shërbejnë për të kryer pune më lehtë. 	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë trupat sipas ngjyrës, formës, përbërjes (të ngurtë, të lëngët, të gaztë, elastik), sipas peshës, madhësisë (vëllimi) dhe temperaturës. - Të tregojë shembuj të baraspeshimit të trupave, duke u bazuar në lojërat e përditshme në shkollë dhe në shtëpi. - Të identifikojë gjashtë lloje të makinave të thjeshta: llozin, vidën, çikrikun, rrotën dhe boshtin, rrafshin e pjerrët dhe pykën dhe të gjejë shembuj të makinave të thjeshta që mund t'i gjejë në shkollë dhe në shtëpi. 	<p>Arti figurativ për vizatime të ndryshme, vizatimin e makinave të thjeshta dhe për njohjen e ngjyrave.</p> <p>Punëdore për njohje të formës, madhësisë, peshës dhe vëllimit të trupave, për demonstrimin e baraspeshimit të trupave dhe ndërtimin e makinave të thjeshta.</p>

III. Proceset fizike	III.2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	<ul style="list-style-type: none"> • Magnetët veprojnë në mes veti me pole të veta pa u takuar fare. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të demonstrojë tërheqjen dhe shtyrjen e poleve të njëjta magnetike pa u takuar fare dhe të gjejë shembuj të bashkëveprimit dhe të zbatimit të magnetëve në jetën e përditshme. 	Punëdore, për ndërtimin e mbajtëseve në të cilat duhet të varen magnetët me fije najloni me qëllim të demonstrimit të veprimit në mes tyre.
IV. Toka dhe hapësira	IV.1 Rrethina ime	<ul style="list-style-type: none"> • Orientimi në natyrë (skica, harta, globi) 	<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë anët kryesore të botës (veri, jug, lindje dhe perëndim) - Të tregojë se objektet, pjesët e sipërfaqes dhe tërë Toka mund të paraqitën në letër, glob të zvogluara dhe me shenja të veçanta 	
IV. Toka dhe hapësira	IV.2. Toka, sistemi diellor dhe gjithësia	<ul style="list-style-type: none"> • Dita, nata dhe stinët e vitit • Kosova – Vendi im 	<ul style="list-style-type: none"> - Të tregojë se Dielli është burim i dritës, i nxehtësisë dhe i jetës në Tokë, - Të përshkruajë arsyet e ndërrimeve të ditë-natës, stinëve të vitit dhe ndryshimet e motit. - Të tregojë pozitën e Kosovës në hartë dhe fqinjët e saj. - Të përshkruajë veçoritë elementare natyrore (relievin, ujin, ndryshimet e motit, botën bimore dhe shtazore) në Kosovë. 	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin me sukses të planit dhe të programit të lëndës Njeriu dhe natyra, është e domosdoshme të zbatohen metoda , teknika e forma të shumëllojta të punës dhe një kompleks i tërë procedurash (informacion i ri, përsëritje, përforsim, ushtrime, detyra, punë me projekte, punë praktike, mjete materiale teknike, siç janë: vizatime, peizazhe, diagrame, modele, grafikone, kimikate, enë kuzhine, enë laboratorike, instrumente dhe mjete të tjera teknike bashkëkohore – kompjuter, internet etj.).

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet të jenë të kombinuara dhe të shumëllojta, ngase nxësin dinamikën e orës mësimore, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat, teknikat dhe format e punës me nxënës janë po aq të shumëllojta sa edhe llojet e mësimitnxënies. Ato duhet të jenë në funksion të përvetësimit më të lehtë të përmbajtjeve mësimore dhe zbatimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, shprehive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të tjera participojnë në tërësinë e formimit të personalitetit për t'u përballur me sfidat jetësore..

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtpërdrejtë (shpjegimi, sqarimi, ushtrimet praktike dhe shembujt);
- Mësimdhënie jo e drejtpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënës në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie përmes të menduarit (të menduarit kritik, krijues, zgjidhjes së problemeve me kompjuter);
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënës përmes mjeteve multimediale, në veçanti përmes kompjuterit;

- Vetëhulumtimi;
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitat e objekteve industriale.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatese didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

VLERËSIMI

Vlerësimi është veprimtari dhe instrument që përdoret për të matur punën dhe arritjet e nxënësve. Ai luan rolin e një aparati matës që bën të qartë situatën në të cilën ndodhet nxënësi, stafi arsimor, shkolla dhe komuniteti i saj. Vlerësimi si një sistem i gjerë që mbështetet në procesin e të nxënësve përfshin këto forma të vlerësimit:

- formues
- diagnostikues
- përmbledhës dhe
- motivues

Vlerësimi i vazhdueshëm pas çdo temë mësimore jep rezultate më të mira. Ai nuk mat vetëm njohuritë e fituara, por edhe vlerëson shkallën në të cilën ka arritur një veprim edukativ i cili lë gjurmë në personalitetin e nxënësit. Vlerësimi përfundimtar përfshin aktivitetin e përgjithshëm të të nxënësve (përgjigjet me gojë, sjelljet në grup, aftësitë që i fitojnë gjatë punës eksperimentale, detyrat e shtëpisë, rezultatet e testeve dhe të punimeve me shkrim etj.).

Vlerësimi i nxënësve përfshin tri fusha kryesore:

- aftësitë njohëse (kognitive);
- aftësitë emocionale (afektive) dhe
- aftësitë psikomotorike.

Mësimdhënësi përzgjedh dhe përdor mjete e teknika të shumëllojta të vlerësimit dhe pas zhvillimit të përmbajtjeve të programit nxënësit vlerësohen me nota (për një temë, për tërësi temash, për një gjysmëvjetor dhe në fund të vitit shkollor). Vlerësimi duhet të jetë transparent ndaj nxënësve, prindërve, administratorëve të arsimit dhe komunitetit.

Përfundimet e vlerësimit i shërbejnë mësimit për arritjen e qëllimeve të ndryshme:

1. Të sigurojë informacione për përparimin e nxënësve;
2. T'u sigurojë nxënësve informacion mësues;
3. Për motivimin e nxënësve;
4. Të shënojë përparimin e nxënësve
5. Të sigurojë realizimin e objektivave aktualë;
6. Të vlerësojë gatishmërinë e nxënësve për nxënie në të ardhmen;
7. Të reflektojë për përmirësimin e mësimit bazuar në vlerësimin e të tjerëve dhe në vetëvlerësim.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet me sukses mësimit dhe mësuesit e planit dhe e programit të njeriut dhe të natyrës, mësimit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme të informimit:

- 1) Literaturë për lëndën Njeriu dhe natyra në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të huaja botërore.
- 2) Revista profesionale dhe shkencore, fjalorë, enciklopedi.
- 3) Fotografji, atlase, modele, skema, diagrame, makete, harta, glob etj.
- 4) Pajisje multimediale (programe të kompjuterëve, interneti, CD).
- 5) Aparat TV me videorekorder, grafoskop, fotoslajde, videokaseta që përmbajnë materiale të ndryshme shkencore me interes për nxënësit.
- 6) Literaturë tjetër e nevojshme që ekziston në biblioteka dhe mjete të tjera që gjenden në treg.

Është kompetencë dhe liri e mësimit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon shkolla, të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjete ndihmëse mësuese, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave eksperimentale, gojore, vizuale, me theks të veçantë në atë që është qenësore për të mësuar. Kjo përzgjedhje gjithnjë duhet të bëhet duke e ruajtur dhe duke e ngritur nivelin e cilësisë së mësimit dhe të mësimit.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësuese duhet t'i takojë edhe nxënësit.

EDUKATA QYTETARE

HYRJE

Edukata qytetare në klasën e tretë mësohet me nga një orë për 18 javë. Ajo u ndihmon nxënësve të vetëdijsohen për identitetin dhe sigurinë e tyre personale, të mësojnë të komunikojnë, të respektojnë besimet dhe vlerat kulturore në një shoqëri shumë etnike, të kuptojnë mirë të drejtat dhe përgjegjësitë e individëve në familje, në shkollë dhe në komunitet, si dhe të njihen me natyrën e funksionimit të demokracisë.

QËLLIMET

Qëllimet e edukatës qytetare janë në harmoni me qëllimet e përgjithshme të arsimit të detyruar, e që kanë të bëjnë me zhvillimin personal, social dhe moral të nxënësve, përkatësisht për t'i bërë ata qytetarë të përgjegjshëm. Në këtë këndvështrim, lënda edukatë qytetare synon:

- Të krijojë kushte që nxënësi të përfitojë njohuri të nevojshme për demokracinë dhe qytetarinë;
- Të mundësojë krijimin e qëndrimeve, të vlerave dhe të sjelljeve si dhe pranimin kritik të informacionit dhe të mjeteve të komunikimit;
- T'i zhvillojë të nxënësit njohuritë dhe t'i zhvillojë aftësitë e tij intelektuale dhe qytetare, për të kuptuar, analizuar dhe vepruar në jetën e përditshme qytetare;
- Të krijojë qytetarë të aftë, të jenë të përgjegjshëm për veprime dhe marrëdhënie të pavarura me qytetarë të tjerë, me grupe dhe institucione të shoqërisë civile.

OBJEKTIVAT

Nxënësi:

Të njohë

- tiparet e tij kryesore që e dallojnë atë nga të tjerët;
- tiparet e njerëzve që përbëjnë botën në të cilën ai jeton;
- rregulla të caktuara në veprimtari të ndryshme që zhvillohen në familje, klasë, shkollë etj.;
- mjetet kryesore të komunikimit: telefon, letër, telegram, internet.

Të kuptojë

- ku dallon dhe çfarë ka të ngjashme me anëtarët e familjes, me shokët etj.;
- rëndësinë e vendosjes së rregullave në një veprimtari të caktuar;
- rëndësinë e informimit dhe të komunikimit në forma të ndryshme.

Të vlerësojë

- të drejtat dhe detyrat e pjesëtarëve të familjes;
- rolin e tij dhe të të tjerëve në familje, grup dhe komunitet;
- nevojën që ai ka për njerëzit dhe mjedisin që e rrethon;
- kulturën, vlerat dhe besimet në një shoqëri shumë etnike.

Të zbatojë

- në situata të simuluar, sjellje të sigurt në komunikacion;
- të përdorë fjalorin e duhur në një situatë të caktuar në rrugë;
- gatishmërinë e tij për të ndjekur rregullat në veprimtaritë e përditshme në familje, grup, shkollë dhe komunitet.

Të analizojë

- ndarjen e detyrave në familjen e tij.;
- rregulla të thjeshta në bashkëpunim me të tjerët, në veprimtaritë e tij të përditshme.

Të sintetizojë

- aspekte të ndryshme të jetës në familjen e tij me atë të familjeve të tjera (ushqimi, orëditë, organizimi i kohës së lirë);

- rëndësinë e punës së përbashkët për plotësimin e nevojave dhe të dëshirave të individëve dhe të grupeve ku ata bëjnë pjesë.

Të zhvillojë qëndrime dhe vlera

- se diversiteti kulturor, fetar dhe gjuhësor është begati e një shoqërie demokratike;
- të shfaqë qëndrim kritik ndaj mënyrës së komunikimit me të tjerët në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet.

STRUKTURA E PROGRAMIT

(18 X 1 = 18)

Kategoria: ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI
(Identiteti, rritja dhe ndryshimi. Siguria dhe mbrojtja) 5 orë

Nxënësi të përvetësojë përmbajtjen e koncepteve themelore për identitetin personal, nevojat, dëshirat, besimin, vetëbesimin etj., si dhe të koncepteve: siguri, siguri personale, mbrojtje, mbrojtje personale, mbrojtje nga uji, zjarri, rryma elektrike etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të radhisë disa nga tiparet që e karakterizojnë atë si njeri;
- ✓ të përshkruajë nevojat dhe dëshirat e tij;
- ✓ të këtë besim në vetvete për marrjen e vendimeve;
- ✓ të shpjegojë ku dallon dhe çfarë ka të ngjashme me shokët, me anëtarët e familjes (gjyshërit, prindërit, vëllezërit, motrat etj.);
- ✓ të kuptojë se plotësimi i nevojave, si: ushqimi, veshja, banesa, mësimi etj., përbën një të drejtë elementare që i takon si atij, edhe të tjerëve;
- ✓ të identifikojë disa nga rregullat e sjelljes së tij në: shtëpi, në rrugë, në park, në lagje etj.;
- ✓ të dijë dhe të respektojë rregullat e përdorimit të ujit, zjarrit, rrymës elektrike në shtëpi, në shkollë dhe gjetiu.

Kategoria: GRUPET DHE INSTITUCIONET
(Familja – shkolla) 6 orë

Nxënësi duhet të përvetësojë përmbajtjen e koncepteve bazë si: familje, shkollë, shtëpi-banesë; të kuptojë rolin, detyrat, të drejtat dhe obligimet e familjes dhe shkollës; ndarjen e punëve në familje, rregullat në familje, festat familjare etj

Rezultatet e pritshme:

Nxënësi:

- ✓ të vlerësojë të drejtat dhe detyrat e pjesëtarëve të familjes;
- ✓ të përshkruajë disa nga festat familjare, festat lokale dhe kombëtare;
- ✓ të bashkëveprojë me të tjerët në familje, klasë, grup, lagje etj., për të zgjidhur probleme të ndryshme;
- ✓ të demonstrojë vullnet për respektimin e rendit shtëpiak në shkollë;
- ✓ të përshkruajë shembuj nga jeta shkollore si është e hapur shkolla për të gjithë që e dëshirojnë atë.

Kategoria: KULTURA
(Gjuha dhe komunikimi, Vlerat kulturore dhe besimet) 4 orë

Nxënësi të përvetësojë përmbajtje programore lidhur me gjuhën, komunikimin, format dhe mjetet e komunikimit, Të zotërojë konceptet themelore për vlerat kulturore dhe besimet, diversitetet etnike, gjuhësore, fetare dhe gjinore si begati e shoqërisë.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të përshkruajë mjetet kryesore të komunikimit: telefon, letër, telegram, internet;
- ✓ të vlerësojë marrjen e informacionit për ngjarje të ndryshme nga radio, televizioni, kompjuterin (internetin) dhe gazetat;

- ✓ të shprehë gatishmërinë për t'i ndihmuar ata që kanë vështirësi për të komunikuar;
- ✓ të dëshmojë praktikisht rëndësinë e tolerancës, të dashurisë dhe të mirëkuptimit ndërmjet njerëzve;
- ✓ të organizojë vetë festat e tyre, duke dhënë kontribut vetjak në punën e përbashkët në festa.

**Kategoria: KOHA DHE NDRYSHIME
(Koha dhe njeriu)-3 orë**

Në nënkategorinë Koha dhe njeriu nxënësi duhet të zotërojë konceptet themelore si: zhvillimi, ndryshimet, koha: e kaluara, e sotmja dhe ardhmja; burimet natyrore etj.

Rezultatet e pritshme

Nxënësi:

- ✓ të japë shembuj që tregojnë për mënyrën e ndryshimit të jetesës në komunitet;
- ✓ të përdorë burime të ndryshme për të kuptuar dhe rindërtuar të kaluarën, si letra, ditare, intervista, libra, fotografi etj.;
- ✓ të përshkruajë sesi njerëzit kanë krijuar vendet e tyre të banimit dhe si e kanë ndryshuar jetën e tyre;

LIDHJE NDËRLËNDORE

Edukata qytetare gërshetohet me programet dhe përmbajtjet e lëndëve të tjera shoqërore si histori dhe gjeografi, gjuhë dhe komunikim, por dhe me matematikën, fizikën, artet, edukimin fizik etj.

Gjuha dhe komunikimi: Esetë dhe shkrimet për temat e qytetarisë, p.sh., “Kush jam unë?”, apo dhe përdorimi i gazetave, i revistave, i pjesëve letrare dhe i shkrimeve të tjera, që trajtojnë ngjarje dhe episode nga jeta e përditshme, janë urë lidhëse e trajtimit të temave të qytetarisë me fushën e gjuhës dhe të komunikimit.

Artet: Përgatitja e materialeve ilustruese, si postera, albume, si dhe efekte të tjera vizuale për një vetëdijësim qytetar demokratik. Kjo

ndërlidhje mund të përdoret në tema: si nevojat dhe të drejtat e njeriut, rregullat në klasë, në shtëpi dhe në komunitet. Edukimi artistik nëpërmjet këngëve, valleve popullore dhe atyre të huaja, po ashtu rrit peshën e ndërveprimit të edukatës qytetare me muzikën.

Matematikë: Përdorimi i numrave lidhur me tema aktuale të edukatës qytetare, interpretimi i të dhënave që lidhen me zgjidhjen e problemeve sociale brenda grupit, krijojnë, po ashtu, mundësi për qasje ndërlëndore në mësim.

UDHËZIME METODIKE

Për realizimin e suksesshëm të programit mësimor të edukatës qytetare mund të shfrytëzohen burime të ndryshme dhe të simulohen raste për zgjidhje, p.sh:

- Takime me njerëz të ndryshëm të komunitetit (vëzhgime, intervista, anketime, bashkëbisedime, konsulta me ekspertë etj.);
- Përdorimi i publikimeve të ndryshme (gazeta, buletine informacioni, tekste, videokaseta, dramatizime, postera etj.);
- Simulime (simulimi i diskutimeve ose i situatave nga fusha të ndryshme të veprimtarive publike etj.).

Rëndësi e veçantë duhet t'u kushtohet metodave aktive të punës, si: puna me projekte, mësimi problemor, mësimi me bashkëpunim, biseda etj.

Si forma të punës, mësimdhënësve u sugjerohet të organizojnë punën në klasë me çifte dhe grupe. Ndarja e nxënësve në çifte dhe grupe u jep atyre mundësi për pjesëmarrje dhe bashkëpunim. Me këtë rast nxënësve të ndarë në çifte dhe grupe u jepet 5 minuta kohë për të vendosur. Kjo mund të arrihet përpara se të nisë diskutimi i tërë klasës. Nxënësve duhet t'u tregohet koha për të cilën do të zgjidhet problemi. Ata ndahen në grupe apo çifte, ndërsa mësuesi luan rolin e mbikëqyrësit dhe, sipas nevojës jep udhëzime apo sqarime. Në përfundim të orës mësimore, çiftet apo grupet raportojnë para nxënësve të klasës. Secili grup duhet ta këtë përfaqësuesin i cili raporton para klasës.

UDHËZIME PËR VLERËSIM

Vlerësimi i nxënësve në lëndën e edukatës qytetare duhet të jetë i përhershëm. Ky vlerësim ka qëllime të shumëfishta. Kështu, përmes vlerësimit:

- sigurohen informacione për përparimin e nxënësit;
- nxënësit aftësohen të krahasojnë arritjet e tyre me rezultatet e pritshme. Në këtë mënyrë nxënësi do të bëjë edhe vetëvlerësimin e asaj që ka arritur të zotërojë.
- sigurohet motivimi i nxënësve për punë të mëtejshme.
- sigurohet edhe realizimi i objektivave.

Llojet e vlerësimit

Në lëndën e edukatës qytetare mund të aplikohen disa lloje të vlerësimit. Secili prej tyre, ka qëllime të caktuara.

Vlerësimi duhet të jetë i përhershëm, duke filluar nga orët e mësimit, veprimtaritë praktike e deri te vlerësimi përmes testeve zyrtare. Në klasë, gjatë orës së mësimit, mund të bëhen këto vlerësime:

- vlerësimi i zakonshëm gjatë pjesëve të ndryshme të orës
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- vlerësimi i projekteve të realizuara individualisht ose në grup
- vlerësimi me teste të hartuara nga vetë mësuesi.

Kriteret për vlerësimin e nxënësve janë përcaktuar qartë në Udhëzimin administrativ për vlerësimin e shkallës së arritshmërisë së nxënësve.

LITERATURA

1. Tekste shkollore që përdoren në arsimin joformal
2. Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijëve, UNICEF, Prishtinë, 2000

3. Rozemberg. M. “Një model i komunikimit jo të dhunëshëm, Prishtinë ,1996
4. Demokracia për të gjithë (doracak për mësimëdënës) edukimi për një kulturë demokratike&Kinderbeg, International, 2003, Prishtinë
5. Instituti i Studimeve Pedagogjike , Standardet për nxënësit dhe mësuesit në lëndën e edukimit qytetar, (DRAFT), Tiranë, 1997
6. Bardhyl Musai, Metodologjia e mësimëdhënies, Tiranë, 2003
7. Instituti i Studimeve Pedagogjike, Platforma e hartimit të standardeve të arritjes për lëndët, Tiranë, 2002
8. Grup autorësh, Strategji për të mësuarit e qytetarisë demokratike, Tiranë, 2000
9. Librat e mësuesit për edukimin qytetar, kl-1-10;
10. Standardet e edukimit qytetar –1-10, Tiranë 2003

EDUKATË FIGURATIVE

(1 orë në javë, 18 orë në vit)

HYRJE

Edukata figurative u mundëson nxënësve mënyrën më të saktë të përceptimit, të përshkrimit dhe të krijimit të trajtave natyrore dhe të krijuara nga njeriu. Gjithashtu, kjo lëndë rrit aftësinë e njohurive të përgjithshme dhe mundëson mësimin më funksional të të gjitha segmenteve jetësore. Mësimi dhe ngritja figurative për nxënësit e klasës së tretë zhvillohet në bazë të imagjinatës kreative në kompleksivitetin e tërsisë hapësinore.

- Modifikimi i procesit mësimor figurativ tani arrihet përmes njohurive dhe përvojave të fituara më parë, në shoqërorizim të krijimeve personale dhe aftësive gjyquese për kategoritë e veçanta hapësinore.
- Edukata figurative nxënësve të këtij niveli u jep mundësi aktive për punë praktike dhe stimulim argëtues në arritjen e dëshirave të synuara dhe përballimin e vështirësive shoqërorizuese.

QËLLIMET

Programi mësimor i lëndës së edukatës figurative për klasën e tretë në arsimimin joformal ka për qëllim:

- Avancimin dhe zgjerimin e njohurive figurative për krijimet dhe fenomenet hapësinore si dhe përdorimin dhe emërtimin e ngjyrave primare (bazike) e sekondare (të përfituara) në punime.
- Fitimin e njohurive dhe të përvojave më praktike për realizimin e detyrave të shtruara dhe zhvillimin e shkathtësive kreative, për arritjen e rezultateve të dëshiruara në punën krijuese dhe përdorimin e materialit dhe të mjeteve realizuese.

OBJEKTIVAT

E përgjithshëm	Specifikë
<i>Nga përmbajtja programore e klasës së tretë, nxënësi do të jetë në gjendje:</i>	
➤ Të vështrojë e të analizojë	<ul style="list-style-type: none"> • Hapësirën në këndin pamor: format, ngjyrat, strukturat përbërëse. • Modelet e zgjedhura për krijim.
➤ Të njohë e të zotërojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat e mësuara më parë. • Emërtimin e ndonjë drejtimi figurativ. • Materialet dhe mjetet për krijim.
➤ Të veçojë	<ul style="list-style-type: none"> • Momentet më impresive nga pamjet dhe dukuritë.
➤ Të dallojë	<ul style="list-style-type: none"> • Llojet, madhësitë dhe përbërjet e objekteve.
➤ Të krijojë	<ul style="list-style-type: none"> • Punime sipas afinitetit personal. • Raporte komunikuese me rrethin.
➤ Të komunikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Me shenja vizuale dhe art të aplikuar.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë
I. Të vërejturit dhe njohuritë	1. Relacionet në hapësirë.....(2 orë) 2. Raporti i formave.....(2 orë) 3. Përfshirjet sipërfaqësore.....(2 orë)
II. Të shprehurit dhe kreativiteti	1. Vija.....(3 orë) 2. Ngjyra .....(3 orë) 3. Harmonia dhe kontrasti.....(1 orë)
III. Analiza dhe vlerësimi	1. Degëzimi i artit.....(2 orë) 2. Komunikimi.....(2 orë) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Orë të zgjedhura .....(1 orë)

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

I. Të vërejturit dhe njohuritë

- Udhëzim: Aftësimi i nxënësve për vërtetim hapësinor, në formë dhe përbërje sipërfaqësore të objekteve si dhe njohja thelbësore e doktrinëve artistike gjatë shtjellitimit të punëve kreative

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Relacionet në hapësirë (2 orë) 	<p>Njoftimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Planet hapësinore; më afër, në mes dhe më larg; (Shpjegimi dhe puna praktike me nxënës, kur objektet e ndodhura më afër dallohen si më të mëdha). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje - 2 orë (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, flomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillojnë aftësinë për dallim të relacioneve hapësinore në fushën e tyre pamore; • Vizatojnë dhe ngjyrosin punimet në mënyrë të lirë nga temat hapësinore;
<ul style="list-style-type: none"> • Raporti i formave (2 orë) 	<p>Njoftimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Madhësitë e formave: të mëdha, të vogla. ❖ Ngjyrat e formave: (Format më të afërta, ngjyrat më intensive dhe anasjelltas). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje - 1orë (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, flomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> ○ <i>Modelim -1 orë (plastelinë, letër me ngjyra, tekstil etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bëjnë dallimin dhe krahasimin e madhësive dhe të ngjyrave në raport me format e ndryshme. • Shprehen me punime të formave dhe ngjyrave përkatëse.
<ul style="list-style-type: none"> • Përfshirjet sipërfaqësore 	<p>Krahasimi i sipërfaqeve të ndryshme dhe puna praktike në</p>		<p>Nxënësit do të:</p>

(2 orë)	bazë të: ❖ Tonalitetit të ngjyrave: në një sipërfaqe të caktuar ngjyra mund të jetë e plotë (100%), gjysmeplotë (50%) dhe e intensitetit më të ulët 20%). ❖ Strukturave sipërfaqësore: të objekteve në natyrë: (të lëmuara dhe të vrazhdta).	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 1 orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, flomastera, ngjyrat e ujit etj.).</i> ○ <i>Kolazh – 1, orë ngjitja e letrave shkëlqyese, fijet e shkrepës, kokrra orizi ose fasule etj.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë dhe do të punojnë sipërfaqet me tonalitete të ngjyrave të ndryshme. • Pikturojnë e kolazhojnë një punim tematik.
---------	--	--	--

II. Të shprehurit dhe kreativiteti

- Udhëzim: Të shprehurit dhe kreativiteti të nxënësit të kësaj moshe pasqyrohet përmes punës kreative nga motivet e zgjedhura për krijim dhe përvoja kreative e fituar më parë në përfitimin e shkathtësive të reja gjatë përdorimit të vijave, ngjyrave dhe efekteve të tjera realizuese.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Vija (3 orë) 	Përcaktimi i temave të zgjedhura në bazë të modeleve për vizatim: <ul style="list-style-type: none"> • Peizazh; • Natyrë e qetë; • Portret; • Formë e aplikuar. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim 2 orë (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, flomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> ○ <i>Modelim-1 orë (plastelinë, shkopinj, tel i butë etj.)</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë llojet e vijave. • Vizatojnë peizazh, natyrë të qetë ose portret nga modeli i zgjedhur. • Shprehen me vija, me ngjyra e me mjete të tjera krijuese.

<ul style="list-style-type: none"> • Ngjyra (3 orë) 	<p>Njohja dhe përshtatja e temave për punë praktike me anë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ngjyrave primare - bazë (e verdha, e kuqja dhe e kaltra). ❖ Ngjyrave sekondare - të përfituara (nga kombinimi i ngjyrave bazike). ❖ Ngjyrave neutrale (e bardha, e përhimta dhe e zeza). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje - 2 orë (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, flomastera, ngjyrat e ujit, ngjyrat pasteve etj.)</i> ○ <i>Modelim-1 orë (plastelinë, shkopinj, gurë të vegjël, letër me ngjyra etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duhet të dinë dallimin e ngjyrave. • Përfitojnë shkathtësi krijuese me ngjyra edhe në materiale të tjera.
<ul style="list-style-type: none"> • Harmonia dhe kontrasti (1 orë) 	<p>Ushtrime praktike për realizimin e një kollazhi të thjeshtë tematik në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Materialeve me ngjyra; 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Kolazh (përdorimi i letrave, i tekstileve apo i materialeve të tjera me ngjyra) - 1 orë.</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shprehen me shembuj kreativë gjatë ngjitjes së letrave ose materialeve të tjera me ngjyra.

III. Analiza dhe vlerësimi

- Udhëzim: Kjo kategori parashtron përfitimin e njohurive të para për degëzimin e artit vizuel në përgjithësi dhe rrit aftësinë e komunikimit masiv në relacione të ndryshme kohore e pamore.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Degëzimi i artit (2 orë) 	<p>Njohja me ndarjet e artit pamor në:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Artin figurativ: vizatimi, piktura, skulptura, grafika. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mësim teorik për ndarjen e artit - 1 orë.</i> ○ <i>Demonstrim konkret me</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregojnë ndarjen e artit dhe së paku nga dy drejtime të fushave

	<ul style="list-style-type: none"> • Artin e aplikuar: dizajni, qeramika, tekstili etj. 	<p><i>shembuj nga fusha e artit figurativ e aplikativ -1 orë (demonstrim me punime, fotografi, fotoslajde, internet etj.).</i></p>	përkatëse.
<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi (2 orë) 	<p>Njohja dhe komunikimi në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shenjave dhe simboleve (shenjave në rrugë dhe mjete të tjera komunikuese si në: libra, revista, postera, simbole etj.) ❖ Pamjeve të lëvizshme (reklammat televizive, filmat e vizatuar etj.). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Rikrijimi i shenjave, simboleve sipas zgjedhjes së lirë – 1 orë (laps ose ngjyrat e zgjedhura).</i> ○ <i>Punime të shenjave e simboleve - 1 orë (plastelinë, tel i butë, shkopinj, letra të ndryshme etj.).</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikojnë dhe do të shprehin imagjinatën e tyre kreative në bazë të formulimit të shenjave dhe simboleve. • Njohin shenjat e komunikimit dhe porosinë e tyre.

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

- Edukata figurative ka qasje ndërlëndore e programore me të gjitha lëndët e tjera mësimore. Përshkrimet ilustrative në tekste dhe në mjete të tjera mësimore u ndihmojnë nxënësve që më lehtë t'i kuptojnë njësitet mësimore, por gjithashtu thurjet tekstuale e ndihmojnë zhvillimin e imagjinatës së nxënësve edhe në fusha të tjera.
- Kjo lëndë ka qasje ndërlëndore e programore me gjuhën shqipe, matematikën, punëdoren, muzikën, edukatën qytetare, edukatën fizike, por, gjithashtu, edhe me historinë, gjeografinë, biologjinë, fizikën e lëndë të tjera nga nivelet më të larta.
- Edukata figurative është lëndë gjithpërfshirëse dhe përmes saj të kuptuarit logjik mund të zbatohet në procesin mësimor joformal, duke zbatuar metodat e shoqërorizimit të ndërsjellë të lëndëve.

UDHËZIME E REKOMANDIME PËR PUNË PRAKTIKE

Mësimdhënësi dhe shkolla duhet të angazhohen në krijimin e kushteve optimale për realizimin e suksesshëm të mësimin të përshpejtuar.

- Aplikimi i punës në grupe do t'i motivojë nxënësit për bashkëpunim, tolerancë e disiplinë kolektive.
- Gjatë punës me nxënës do të ketë dallime evidente në kuptimin e talentit të tyre, por mësimdhënia pedagogjike me udhëzime e me rekomandime praktike do t'i inspirojë edhe nxënësit më pak të talentuar, në mënyrë që të mos demoralizohen dhe të shkëputen nga lënda mësimore.
- Zgjedhja e temave më interesante në kuadër të planit dhe të programit mësimor do të ndikojë në arritjen e rezultateve të kënaqshme të nxënësve gjatë orës mësimore.
- Puna praktike zhvillohet në mënyrë efektive për shkak të specifikës dhe limitit kohor në përmbushjen e planit dhe programit mësimor joformal.

VLERËSIMI

Vlerësimi i duhur dhe matja e kujdesshme e arritjeve të nxënësve në arsimin joformal për këtë lëndë duhet kërkuar në bazë të arritjeve nga:

- Kreativiteti individual i shprehjes së lirë në zotërimin e trajtave më të sakta nga detyrat e parashtruara;
- Aktiviteti dhe përfshirja e nxënësve në punë grupore;
- Origjinaliteti dhe qasja përkushtuese në përfundimin e punimeve.
- Njohja e drejtimeve të artit pamor dhe e komunikimit masiv.

TEKSTET DHE MJETET TJERA MËSIMORE

Me qëllim të lehtësimit të procesit mësimor, përveç teksteve mësimore, nevojiten edhe:

Mjetet dhe materiali mësimor, si:

- Fotografji, ilustrime, simbole, piktura etj.
- Fotoslajde, kompaktdisqe (CD), kaseta etj.
- Adresa në internet ([www.art attack.com](http://www.artattack.com), www.barbie.com).
- Modele të ndryshme (lojëra, kukulla-modele, maketa, forma gjeometrike etj.).
- Lloje të letrave me gramaturë e ngjyra të ndryshme.
- Lloje të ngjyrave (lapsa, akuarel, temper, pastel etj.).
- Brusha, ngjitës, gërshërë, plastelinë, kocka të ndryshme, sapun, tel të butë me mbështjellje plastike, kokrra fasule, oriz, lloje makaronash, lloje tekstilësh etj.

EDUKATË MUZIKORE

HYRJE

Muzika është pjesë e formimit kulturor dhe nevojë e përhershme e njeriut.

Ajo komunikon në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe kreative me tërë qenien e saj duke ia formuar mjedisin tingëllor. Nisur nga roli i muzikës në jetën e njeriut dhe në ndikimin që ka në të, del rëndësia e formimit edukativ-muzikor.

Edukata muzikore mundëson:

- dëgjim selektiv dhe aktiv të muzikës në programet e mediave dhe të shfaqjeve muzikore;
- pjesëmarrje në formacione korale - instrumentale dhe në veprimtari të tjera muzikore;
- arsimim të mëtijshëm, i cili nxit interesim më të gjerë për muzikën, përkatësisht përgatitjen për ndonjë profesion ku muzika është pjesë përbërëse.

QËLLIMET

Lënda ka për qëllim:

- ✚ Të sjellë gëzim, emocione dhe të zgjojë interes për veprimtari të ndryshme muzikore;
- ✚ Të zhvillojë dhe të ngrisë muzikalitetin në vazhdimësi;
- ✚ Të ndikojë në formimin e qëndrimit pozitiv ndaj muzikës kombëtare dhe botërore;
- ✚ Të edukojë për mjedis të shëndoshë tingëllor;
- ✚ Të zhvillojë kriteret për vlerësim dhe mendim kritik.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësit do të:

Muzikojnë në mënyrë të përbashkët dhe individuale:

- këndojnë këngë popullore dhe artistike shqiptare dhe të popujve të tjerë, sipas imitimit (veshit) dhe simboleve grafike, pa dhe me shoqërim instrumental;
- luajnë në vegla muzikore ritmike dhe melodike (popullore dhe te ORF-it), sipas imitimit dhe simboleve grafike;
- zhvillojnë kulturën vokale (qëndrimi, frymëmarrja, artikulimi, këndimi i bukur dhe shprehjeplotë, gradacionet në temp dhe dinamikë);
- përmes ligjërimeve dhe lëvizjes zhvillojnë ndjenjën ritmike.

Zhvillojnë aftësinë për dëgjim aktiv përjetues dhe analitik të muzikës:

- vërejnë dhe dallojnë karakterin shprehës , mjetet dhe formacionet interpretuese në veprat muzikore të dëgjuara;
- dallojnë llojet (gjinitë) dhe zhanret e ndryshme muzikore përmes dëgjimit dhe interpretimit;
- dallojnë cilësitë e tingullit muzikor, lëvizjet e melodive, gradacionet në temp dhe ngjyrimet dinamike gjatë këndimit dhe veprimtarive të tjera muzikore.

Zhvillojnë të shprehurit kreativ:

- nxiten për shprehje të përjetimeve dhe të përfytyrimeve muzikore përmes lëvizjes, vallëzimit, shprehjes figurative dhe gjuhësore sipas prirjeve individuale;
- nxiten për shprehje kreative ritmike dhe melodike në bazë të imagjinimeve tingëllore individuale.

	Prej lojës dhe përjetimit muzikor kah njohja e vetëdijshe	PËRMBAJTJET TEMATIKO-INFORMATIVE	SHEMBUJT
I N T E R P R E T I M	<ul style="list-style-type: none"> • Përmes instrumenteve ose me zë shoqërojnë në ostinato këngë popullore dhe artistike të njëzëshme, të cilat janë të përshtatshme nga përmbajtja, karakteri shprehës dhe ambitusi me aftësitë perceptuese dhe përjetuese të kësaj moshe. • Kultivojnë traditën muzikore kombëtare • Në vegla muzikore (fëmijërore, të ORF-it dhe të tjera) interpretojnë shoqërime dhe kompozime të shkurtra instrumentale. • Ligjërojnë ritmikisht vargje dhe i shoqërojnë ato me lëvizje të trupit dhe me vegla muzikore. • Zbatojnë teknikën elementare të të kënduarit dhe të luajtjes instrumentale me formësim estetik. 	<p>Me muzikë në vitin e ri shkollor.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kujtimet muzikore nga pushimet ▪ Kori i shkollës ▪ Këngët popullore - begatia jonë ▪ Përmbledhja jonë e parë e këngëve ▪ Përmbledhja jonë tingëlluese ▪ Këndi muzikor <i>Kohëzgjatja muzikore</i> ▪ Muzikën e masim ▪ Muzika përmban heshtjet dhe pushimet ▪ Urimet muzikore ▪ Këngë për ngjarje të veçanta <i>Shtegtimi muzikor</i> ▪ Këndojmë, interpretojmë, vallëzojmë ▪ Këngët dhe kompozimet më të dashura 	<p><i>Këngët</i> Dal nga dal po vjen behari (patriotike). Këngë labe Bleta – didaktike Librat rrinë radhë-radhë –didaktike Viti I Ri B. Mulliqi: Pushimet dimërore Pranvera</p> <p><i>Ligjërimet</i> Tym tym koko tym Vjeshta Nina Nana Ora Shiu pikëlon Rona rona I fuqishmi</p>

		<p><i>Muzika nga brezi në brez</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Këngë të vjetra, veglat dhe vallet nga treva jonë 	
K R I J I M	<ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë ngjyra tingëllore nga natyra dhe krijimtaria artistike dhe me to shprehin përjetimet dhe imagjinimet e tyre. • Interpretojnë në mënyrë të re këngë dhe ligjërime ritmike në mënyrë përjetuese dhe estetike. • Sajojnë shoqërim me vegla muzikore fëmijërore për këngët dhe ligjërimet. • Plotësojnë ritme dhe melodi dhe përgjigjen në pyetjet muzikore. • Krijojnë melodi të reja për vargjet dhe vargje për melodi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Interpretohen lëvizje në temp e në masë të kompozimeve që i këndojnë dhe i luajnë me vegla ▪ Zgjedhin veglën për interpretim ose shoqërim të këngës ▪ Zgjedhje e lirë e lëvizjeve ▪ për muzikën e dëgjuar ▪ Imitimet muzikore ▪ Plotësohen mendime muzikore ▪ Pyetjet dhe përgjigjet muzikore ▪ Krijohen përfytyrime muzikore 	
D Ë GJ I	<ul style="list-style-type: none"> • Dëgjojnë me vëmendje kompozime të ndryshme nga muzika programore dhe absolute. • Shprehin përshtypjet e tyre mbi 	<p><i>Me muzikë përjetohen ngjarj</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Muzikë baleti ▪ Përralla muzikore 	<ol style="list-style-type: none"> 1. F. Beqiri: Ninula (Piano) 2. Z. Ballata: Nënës (Kor) 3. V. Gjini: Variacione (Klarinetë dhe Piano)

M	<p>përjetimin muzikor.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcjellin shfaqje muzikore. • Përcjellin ngjarjet kulturore në ambientin e tyre. • Vallëzojnë. 	<p><i>Muzika, lëvizja dhe vallëzimi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Luajmë vallën ▪ Me lëvizje dhe vallëzim shprehim përmbajtjet e muzikës <p><i>Bisedat muzikore</i></p> <p><i>Me vëmendje dëgjojmë zërat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zërat e veçantë muzikorë – tingujt ▪ Tingujt sajojnë melodinë ▪ Kënga përmban tekstin dhe melodinë ▪ Instrumentet prodhojnë tingujt të lartë dhe të thellë 	<p>4. M. Kaqinari: Loja e Bariut 5. V.Beqiri:”744S”Kuartet saksofonash 6. M.Mengjiqi: “Valle”(perkusione, piano 7. Gj. Gjevelekaj: Miniaturë, Vallja e qitelisë (popullore) 8. F.Qerimaj: Kabavango, nr. 2 (muz. labe violine klarinet, piano) 9. R.Dhomi: Trio harkor 10. A.Peqi: Valle (flaut e piano) 11. V.Tole: “Ç ’u mbush mali (kor, piano) 12. Donius Milhaud: Pranvera (piano) P. Çajkovski: Kënga napolitane (piano) 13. K.S. Sans: Elefanti 14. Verdi: Rigoletto (Ladona Mobile) Strauss: Radecky (marsh) R.Schubert: Valsi skocez *</p>
<p>Nxënësit gjatë tërë aktivitetit muzikor shprehin përjetimin e tyre përmes lëvizjes, shprehjes figurative dhe shprehjes letrare. * Shembujt janë dhënë me mundësinë për t’u zgjedhur për moshat e ndryshme të nxënësve.</p>			

UDHËZIMET DIDAKTIKO-METODIKE

Edukimi muzikor në klasën III paraqet vazhdimësi dhe thellim të disa komponenteve mësimore të cilat janë punuar edhe në klasët e mëparshme (1 dhe 2), sidomos në pikëpamje të përjetimit të dukurive të ndryshme muzikore. Në klasën e tretë vazhdon të prijë përjetimi i dukurive muzikore gradualisht, duke inkuadruar elementet e notacionit grafik dhe simbolet si risi në fazën parapërgatitore për t'i njohur nxënësit me elementet e shkrimit – leximit muzikor. Me një planifikim të mirë, përmbajtjet programore nga veprimtaritë muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi), të cilat u ofrohen nxënësve, duhet të jenë në përputhshmëri me mundësitë e zhvillimit të tyre të përgjithshëm dhe të atij muzikor në veçanti.

Mësimdhënia muzikore duhet të realizohet duke aplikuar shumëllojshmërinë në procesin mësimor në kuptim të kombinimit të veprimtarive bazë.

Mësimdhënësi do të aplikojë metoda dhe forma aktive të punës, të cilat garantojnë sukses në procesin edukativ-muzikor.

Veprimtaritë mësimore – muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) paraqiten të ndërlidhura dhe janë gati të pandashme, prandaj formulimi i njësive mësimore duhet të kombinohet me së paku dy veprimtari të ndryshme. Kjo duhet bërë jo vetëm për shkak të natyrës së lëndës, por edhe për t'iu mundësuar nxënësve veprimtari aktive, varësisht nga aftësitë individuale të tyre.

Përmbajtjet programore bazohen në:

1. Literaturën e përzgjedhur muzikore për dëgjim dhe interpretim
2. Njohuritë, konceptet dhe ligjshmëritë muzikore, të cilat ndihmojnë në ngritjen e nivelit të arsimimit muzikor.
3. Informacionet për kulturën muzikore të ambientit të nxënësit si dhe formimin e qëndrimit estetik dhe pozitiv ndaj krijimtarisë kombëtare dhe botërore.

INTERPRETIMI

Interpretimi si një nga veprimtaritë themelore muzikore që u ofrohet nxënësve realizohet përmes këndimit dhe luajtjes në vegla muzikore bazohet në:

- Interpretimin e këngëve dhe të lojërave popullore, ligjërimeve ritmike;

- Interpretimin e këngëve artistike për fëmijë;
- Përjetimin e dukurive ritmike e melodike (masat, cilësitë e tingullit, krahasimi i tonalitetit dur dhe mol etj.).

Në këndim zbatohet të kënduarit sipas veshit (imitimi), duke respektuar individualitetin e nxënësve dhe gradualisht zbatohet përdorimi i elementeve të notacionit grafik dhe përmes simboleve. Mësimdhënësi duhet të ketë kujdes në ambitusin e nxënësve dhe të synojë vazhdimisht për këndim të drejtë dhe të bukur, duke respektuar pozitën e drejtë gjatë këndimit, frymëmarrjen e duhur, shqiptimin dhe artikulimin e saktë si dhe inkorporimin e ngjyrimin dinamik dhe shprehjes emocionale.

Luajtja para së gjithash me vegla ritmike zbatohet në shoqërimin e këngëve ose e lidhur me lëvizjen dhe vallëzimin.

DËGJIMI

Dëgjimi muzikor në klasën e tretë duhet realizuar duke iu përmbajtur objektivave të kësaj klase dhe duke synuar në dëgjim përjetues të shprehjes muzikore të veprës. Procedura metodike e dëgjimit duhet të realizohet me kujdes, duke pasur parasysh kohëzgjatjen përkatëse të veprës në funksion të përqendrimit të vëmendjes si dhe mundësinë për shprehje kreative në bazë të dëgjimit.

Dëgjimet duhet të jenë të shkurtra dhe të shpeshta. Dëgjimi i përsëritur i veprës u mundëson nxënësve të vërejnë dhe të dallojnë gjithnjë mjete dhe elemente të reja nga shprehja muzikore. Gjatë dëgjimit duhet të insistohet në të vërejturit e mjeteve dhe të formacioneve interpretuese, karakterin shprehës të veprës, ngjyrat e ndryshme tingëllore dhe elementet muzikore, si: ritmi, melodia, harmonia (në kuptim të diferencimit të tingëllimës në dur dhe mol). Mësimdhënësi bën përzgjedhjen e veprave për dëgjim nga shembujt e propozuar në programin mësimor, duke i ndërlidhur me përmbajtjet tematike dhe veprimtaritë e tjera (interpretimin, krijimin). Përgatitjet motivuese para dhe pas dëgjimit mundësojnë dëgjim aktiv dhe të vëmendshëm.

KRIJIMI

Aktivitetet krijuese në këtë klasë kryesisht realizohen përmes lojës kreative, e cila mbetet shfaqja më thelbësore e kreativitetit të tyre.

Lëvizja dhe vallëzimi paraqesin aktivitetet bazë, përmes së cilave nxënësit shprehin përjetimet e tyre muzikore, por inkurajohet edhe shprehja figurative dhe gjuhësore (kushtet e punës krijuese, pozita e arsimtarit).

VLERËSIMI

Mësimdhënësi bën vlerësimin e arritjeve të edukimit muzikor në bazë të kërkesave profesionale didaktike dhe psikologjike. Vlerësimi bëhet në kuadër të grupit, duke vlerësuar arritjet në zhvillimin muzikor individual të nxënësve në dëgjimin aktiv, interpretimin vokal-instrumental dhe punën krijuese.

Mësimdhënësi përcjell, evidencon dhe vlerëson aftësitë muzikore shkathtësitë interpretuese, dituritë informative, ndjeshmërinë dhe interesimin e nxënësve.

Vlerësohet rinjohja dhe përjetimi i shprehjes muzikore në veprat e dëgjuara.

Interpretimi vokal dhe instrumental vlerësohet në bazë të përvetësimit të numrit të caktuar të këngëve dhe përmbajtjeve instrumentale, saktësisë melodike-ritmike dhe interpretimit të përjetuar. Vlerësimi duhet të jetë i baraspeshuar mes këndimit, sipas veshit, tekstit notal dhe mënyrës së kombinuar gjithnjë, duke pasur parasysh mundësitë individuale të nxënësve.

Mësimdhënësi duhet ta përcjellë dhe ta inkurajojë interesimin e nxënësit për shprehje kreative, në veçanti vlerësohet:

- rinjohja e veprave të dëgjuara
- këndimi dhe luajtja instrumentale
- diktimet melodike dhe ritmike
- përgjigjet me gojë dhe me shkrim
- prezantimi

Instrumente të tjera të vlerësimit janë:

- testi
- vetëvlerësimi

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh standardet sipas nivelit dhe rezultatet e arritshmërisë në varësi me objektivat e parashtruar.

FORMAT E VEÇANTA TË OBLIGUESHME TË MËSIMDHËNIES MUZIKORE

Puna me kor dhe me orkestër është formë e veçantë dhe e obligueshme e edukimit muzikor në shkollën fillore, të mesme të ulët dhe të mesme të lartë. Në kor dhe në orkestër marrin pjesë nxënësit me aftësi muzikore të theksuara dhe në bazë të interesit të tyre.

Këto forma të mësimdhënies muzikore paraqesin nivel të lartë të interpretimit muzikor dhe e përfaqësojnë shkollën në të gjitha shfaqjet publike në shkollë dhe jashtë saj.

Puna me korin dhe orkestrën e shkollës, si bazë për formimin e jetës artistike, do të jetë e planifikuar dhe e matshme me orar. Mund të formohen kore edhe në nivelin e shkollës fillore dhe ora në kor zgjat sa ora mësimore, 45 minuta. Kjo punë e mësimdhënësit llogaritet në normën javore mësimore të tij me fond javor 2 orë (në nivelin e parë). Gjatë vitit shkollor kori përgatit dhe prezanton program me kritere artistike-pedagogjike.

EDUKATA FIZIKE DHE SPORTIVE

(2 orë në javë, gjithsejt 37 orë)

HYRJE

Me planin dhe programin mësimor të edukatës fizike dhe sportive për nxënësit e klasës së tretë arsimit joformal të shkollës fillore është paraparë që të realizohen të gjitha ato që janë me vlerë të posaçme biologjiko-shëndetësore si dhe edukativo-arsimore.

Në bazë të kësaj dhe duke u bazuar në kërkesat, rregullat, metodat, format organizative të punës mësimore, të cilat i kushtëzon didaktika e përgjithshme dhe metodika e veçantë e edukatës fizike dhe sportive, kjo shkathtësi ka vlerë dhe rëndësi të posaçme për kultivimin dhe ruajtjen e shëndetit, sidomos të nxënësve të cilët janë të përfshirë në arsimin joformal në klasën e tretë.

Më organizim dhe shfrytëzim të mirë të edukatës fizike dhe sportive, duke u mbështetur, posaçërisht, në parimet mësimore, përveç ndikimit në zhvillimin e aftësive psikomotorike të nxënësve do të arrihet edhe krijimi i shprehive për ruajtjen dhe kultivimin e të mbajturit të drejtë të trupit si dhe përjetimi i veprimeve lëvizore nga aspekti ritmiko-estetik.

QËLLIMI

Më përmbajtjet programore, që janë hartuar dhe përfshirë në planin dhe programin mësimor për këtë klasë, arrihet:

- aftësimi i nxënësve në aspektin e krijimit të shprehive lëvizore,
- arrihet përshtatshmëria e aftësive lëvizore, e aftësive funksionale të organeve në organizmin e nxënësve,
- të vazhdohet edhe më tutje në zhvillimin e aftësive kreative përmes lojës,

- të vazhdohet në fitimin dhe krijimin e shprehive për mbajtjen e drejtë të trupit,
- përjetim të këndshëm dhe pozitiv të edukimit fizik dhe sportiv,
- respektimin e të arriturave kulturore dhe shoqërore,
- krijimi i shprehive për veprimtari humanitare dhe shoqërore,
- inkurajimi i nxënësve për iniciativë dhe veprim të pavarur, duke pasur parasysh parimet themelore të mësimi.

OBJEKTIVAT

Përmes përmbajtjeve programore, që janë paraparë të realizohen me nxënës të klasës së tretë të arsimit joformal, duhet të arrihen këta objektiva:

- **Zhvillimi trupor dhe zhvillimi i aftësive lëvizore dhe funksionale;**
- **Fitimi, perfeksionimi i lëvizjeve natyrore dhe i diturive sportive;**
- **Njohja e vetive teorike të mësimi;**
- **Përjetimi i këndshëm gjatë edukimit fizik dhe sportiv.**

Zhvillimi trupor dhe zhvillimi i aftësive lëvizore dhe funksionale

- më lëvizje të zgjedhura të ndikohet në mbajtjen e drejtë dhe rritjen e trupit;
- të vazhdohet me ndikimin maksimal në zhvillimin e aftësive motorike, duke i shfrytëzuar format e ndryshme të lëvizjeve, të lojërave elementare, të stafetave dhe poligoneve;
- zhvillimi i aftësive për orientim në hapësirë (TERREN), duke i përvetësuar pozitën e ndryshme të trupit nën ndikim të forcës dinamike të pozitës që e merr trupi;
- të ndikohet në zhvillimin e aftësive funksionale të organizmit të nxënësve;
- zhvillimi i aftësive për përvetësimin e elementeve ritmike dhe të vallëzimit;
- plotësimi i motiveve parësore të nxënësve që janë të nevojshme për lëvizje dhe lojë;

- të ndikohet në funksionimin e drejtë të shprehive higjienike sipas kushteve të jetesës.

Fitimi, perfeksionimi i lëvizjeve natyrore dhe i diturive sportive

- krijimi i bazës për përvetësimin e lëvizjeve që do të shërbejnë për zhvillimin dhe përsosjen e diturive sportive;
- njohja me pozitën e trupit dhe marrja e tyre në formë të pavarur;
- marrja e pozitave të trupit dhe ekzekutimi i lëvizjeve trupore në kushte të ndryshme;
- përjetimi i hareshëm gjatë shfrytëzimit të veglave si dhe gjatë manipulimit me rekuizita të ndryshme (topa, topta, litarë, shishe druri, rrathë etj.);
- njohja dhe përvetësimi i elementeve bazë nga atletika;
- njohja dhe përvetësimi i elementeve bazë nga gjimnastika sportive;
- njohja dhe përvetësimi i teknikave të lëvizjeve në lojërat me topa;
- njohja e disa lojërave kreative;
- përvetësimi dhe ekzekutimi i lojërave elementare dhe i lëvizjeve ritmike;
- njohja dhe përvetësimi i teknikës së notit të lirë (krol) kalimi në not 25 m;
- njohja e sporteve dimërore;
- adaptimi i organizmit të nxënësve në kushte me ujë dhe borë.

Njohja e vetive teorike

- të vazhdohet me njohjen dhe mënyrën e shfrytëzimit të veshmbathjes sportive;
- njohja e terreneve sportive dhe e objekteve, të veglave dhe e rekuizitave etj.;
- njohja dhe respektimi i rregullave gjatë organizimit të lojërave elementare dhe sportive;
- njohja dhe respektimi i kushteve dhe i parimeve themelore gjatë shfrytëzimit të objekteve sportive (sallat, terrenet sportive, oborri i shkollës-poligoni, pishina etj.);
- njohja dhe shfrytëzimi i kërkesave dhe i kushteve higjienike për ruajtjen e shëndetit.

Përjetimi i këndshëm gjatë edukimit fizik dhe sportiv

- krijimi i bazës për motivim për shfrytëzimin e aktiviteteve trupore, duke arritur, me vonë, ta vlerësojnë rolin e tyre;
- plotësimi i kërkesave për lëvizje dhe përjetimin e tyre gjatë ekzekutimit;
- përmes lojës të arrihet motivimi i nxënësve dhe kënaqësia gjatë të ushtruarit;
- përmes aktiviteteve trupore të arrihet vetëbesimi, shpirti luftarak, guximi dhe qëndrueshmëria shpirtërore;
- përjetimi i mësimit estetik dhe ritmik;
- sjellja korrekte ndaj kërkesave për përdorimin dhe ruajtjen dhe
- zhvillimi dhe përjetimi i marrëdhënieve të shëndosha shpirtërore dhe kulturore mes nxënësëve.

TREGUESIT THEMELORË TË PROGRAMIMIT

Kategoritë	Nënkategoritë	
1. Lëvizjet natyrore	Ecjet dhe vrapimet, kërcimet, ngjitja dhe bartja, arjet dhe zvarritjet.	10 –27.33%
2. Atletikë	Vrapimi, kërcimet dhe hedhjet	10-27.33%
3. Gjymnastika sportive dhe ritmike	- Ushtrime në dysheme-akrobatikë. Kërcimet. Ushtrime në trarin gjymnastikor. Ushtrime ritmike dhe vallet popullore.	7-19.91%
4. Manipulimet me rekuizita	- Ushtrime me topa, shishe druri, rrathë dhe shkopinjë.	10- 27.33s%
5. Aktivitete të tjera	Ushtrime formimi pa dhe me rekuizita, në çdo mësim. - Shëtitje. Fushim dhe gara.	

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJEVE PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtjet programore	Të arriturat
1. Lëvizjet natyrore	Ecjet dhe vrapimet	Ecje dhe vrapim në forma dhe pozita të ndryshme (hapa të shkurtër, gjatë, shpejt, më ngadalë, në majë të gishtërinjëve, në thembra, pozita lartë, cuc, ndenjor, shtrirë barkas, në ije, shpinë etj.) - lojërat elementare dhe të stafetës.	Nxënësit duhet: Të forcojnë shkathtësitë dhe shprehitë lëvizore të veprimeve më të përshtatshme si dhe ritmikiisht sipas aftësive të tyre në largësi të caktuara - 20 – 30 m.
	Kërcimet	Kërcim i litarit të shkurtër dhe pengesave të ndryshme (stoli dhe trari gjimnastikor, medicinbali,) drunjët, gurët etj.	Të arrijë rezultate më të mira në krahasim me matjen e parë dhe gjatë vitit të dytë.
	Ngjitja dhe bartja	Ngjitja nëpër vegla gjimnastikore të vendosura pjerrazi (stoli gjimnastikor, dërrasa, purtekat, litari, shkallët) drunjët etj. Bartja e peshave të ndryshme (2-3 kg) nëpër vegla gjimnastikore dhe në largësi 6-10 m.	Të realizojnë me përpikëri mënyrat e ngjitjes dhe të bartjes së peshave me një dhe dy duar.
	Varjet	Varja e lirë dhe e përzier nëpër veglat gjimnastikore. (unazat, hekuri, paralelja, shpatullorja, shpinoret, litari, shkallët,) nëpër drunj-lisa etj. - Kalim nga varja e lirë në varje të përzier dhe anasjelltas.	Të realizojnë në formë të drejtë dhe me përpikëri mënyrat e varjeve të lira dhe të përziera, duke iu përshtatur veglave që shfrytëzohen. Të fitojnë shkathtësi dhe shprehi lëvizore, duke vepruar ritmikiisht sipas aftësive të tyre në largësi të
	Zvarritja:	Zvarritja në mënyra dhe nëpër vegla të ndryshme	

		(barkas, ijas, në shpinë, cuc me ndihmën e këmbëve dhe të duarve, vetëm me njëren dore dhe me njëren këmbë, vetëm me këmbë, vetëm me duar etj.	caktuara 6-8 m.
Atletika	Vrapimet	Elementet e vrapimit normal dhe garues-vrapim nga starti i lartë në largësi 10,20 dhe 30 m. Gara në largësi prej 30 m.	Të arrijë kohë më të mirë në krahasim me matjen e parë dhe në vitin e dytë.
	Kërcimet	Kërcim së gjati nga vendi dhe me vrull. Gara në kërcim nga vendi në largësi.	Të arrijnë rezultate më të mira në kërcim së gjati nga vendi në krahasim me matjen e parë dhe në vitin e dytë.
	Hedhjet	Hedhja e tophave 200 gramësh nga vendi dhe me vrull në gjatësi dhe në cak-shenjë (me njëren dhe me të dy duarët. Garë kush më larg, më gjatë dhe më sakët.	Të arrijnë rezultat sa më të mirë në hedhjen e tophave në gjatësi dhe në cak, në krahasim me rezultatet e më parshme.
Gjymnastika ritmike dhe sportive	Ushtrime në dysHEME	- Kaperdimi para dhe kapërdmi prapa. - Vertikalja mbi shpatullore „Qiri“.	T'i kuptojmë pozitat fillestare dhe të fitojmë shprehi lëvizore që i kërkojnë veprimet gjatë të ushtruarit
	Kërcimet	Kërcim mbi arkën suedeze në lartësi 60 cm.	„
	Ushtrime mbi trarin e ulët	Ecje dhe vrapim nëpër tra, kthim për 180° dhe 360°, kërcim nga trari më trup në hark.	„
	Ushtrimet ritmike dhe vallet	- Kërcim drenushë, gallop, kthimet për 180° - lojrat elementare me elemente të lëvizjes ritmike. Vallja popullore nga rrethi shoqëror.	Të arrijnë rezultate më të mira në përsosjen e shprehive lëvizore sipas

	popullore		ritmit që e kërkon teknika e ekzekutimit.
Manipulimi me rekuizita	me topa	Pasimi, pranimi, driblimi (me duar, këmbë, kokë. rekuizita etj.). Pasimi në dyshe dhe treshe. Lojërat elementare mes topa. Gara.	Të kryejnë veprime të ndryshme lëvizore më topa, të godasin në shenjë dhe t'i përvetësojnë dhe t'i zbatojnë rregullat gjatë lojërave, garave.
	Më rrahë	Xhonglimi dhe shfrytëzimi i rathëve për ushtrim të formimit. Lojërat elementare me rrahë.	„
	Më shishe të drurit	Xhonglimi dhe shfrytëzimi i shisheve të drurit për ushtrime të formimit. Lojërat elementare dhe të stafetës.	„
Aktivitete të tjera	Më shkopinj	Xhonglimi dhe shfrytëzimi i shkopinjve për ushtrime të formimit. Lojërat elementare dhe të stafetës.	„
	Ushtrimet e formimit	Ushtrimet e formimit pa dhe me rekuizita në pjesën përgatitore të orës.	Të arrijë forcimin e shkathtësive lëvizore dhe të shprehive me veprime ritmike të përshtatshme të aftësive psikmotorike.
	Shëtitja dhe krosi	Dy shëtitje: në vjesht, në dimër dhe një kros - krosi vjeshtor.	
	Dimërimi	7-10-lojërat elementare në borë, rrëshqitja me saja dhe ski nëpër terrene të përshtatshme. Pastrimi dhe përgatitja e rekuizitave për rrëshqitje.	Të arrihet forcimi i shprehive dhe i shkathësive, lëvizore si dhe përshtatja e organizmit në kushtet me borë.

KONTROLLIMI DHE VLERËSIMI I NXËNËSVE

1. Vlerësimi permanent i aftësive lëvizore

- Pas çdo kategorie të përmbajtjes programore, që është realizuar, të bëhet vlerësimi i të arriturave dhe i rezultateve duke i ranguar nxënësit në tri grupe.

2. Kontrollimi-vlerësimi i veçorive antropometrike dhe i aftësive lëvizore së paku dy herë në vit dhe atë:

- Kontrollimi i të mbajturit drejt të trupit.
- Pesha e trupit (PT) - Lartësia e trupit (LT) - antropometri.
- Vrapim 3X10 m (V 3x10 m).
- Hedhja e topit në largësi 200g. (HT-200g).
- Përplasja e topit për muri 25 sek (PTM-25s.).
- Kërcim nga vendi në gjatësi (KVGJ).

Në bazë të përpunimit të rezultateve dhe arritjeve-ndryshimit nga matja e parë të rangohen nxënësit në tri grupe me qëllim që në të ardhmen të programohet puna sipas rangimit të nxënësve (përparimtarë, mesatarë dhe në nivel bazë njëjtë).

UDHËZIME METODOLOGJIKE TË PËRGJITHSHME

Duke u bazuar në veçoritë biopsikomotorike të moshës së nxënësve të klasës së tretë, organizmi i tyre është më i aftë t'i përballojë ngarkesat më të mëdha se organizmi i nxënësve të klasës së dytë, kështu që mësimdhënësi, në përputhje me aftësitë e nxënësve, gjatë organizimit të procesit mësimor, duhet të shtojnë kërkesat, konkretisht nëse në klasën e dytë nxënësit kanë vrapuar shpejt në largësi 20 m, tani duhet të vrapojnë në largësi 30 m.

Zgjedhja dhe shfrytëzimi i ushtrimeve duhet të jenë të orientuara, përveç në aftësimin dhe zhvillimin e aftësive psikomotorike-transformimit, edhe në përvetësimin dhe përsosjen e diturive, shkathtësive dhe shprehive lëvizore.

Përveç lojërave elementare, mësimdhënësi, në pjesën hyrëse të orës, duhet të shfrytëzojë, në masë të madhe, edhe format elementare të ecjeve, vrapimeve, kërcimeve dhe zhagitjeve. Kurse në pjesën përgatitore duhet përgatitur dhe ushtruar kompleksin e U.F. pa dhe me rekuizita, së pari, duke demonstruar ai vet. Ushtrimet duhet të jenë më të përbëra, më inensitet më të lartë, më të theksuara dhe në shumicën e rasteve të shfrytëzohen ushtrimet e formimit (U.F.-kompleksi) me rekuizita (topa, shkopinj, shishe të drurit, litar të shkurtër etj.). Një kompleks i U.F mund të shfrytëzohet në disa orë të mësimin.

Në pjesën themelore të orës mësimdhënësi duhet të shfrytëzojë ato forma të punës, metoda, mjete mësimore (vegla dhe rekuizita) duke iu përmbajtur dhe respektuar parimet mësimore, të cilat do të mundësojnë, së pari, përvetësimin e teknikës së ekzekutimit të detyrës lëvizore e pastaj edhe të ndikimit në transformimin e aftësive psikomotorike. Kjo arrihet duke e ndarë pjesën themelore në dy pjesë (formalisht). Në pjesën e parë duhet ushtruar në përvetësimin e njësisë mësimore, kurse në pjesën e dytë puna të organizohet në formë të lojërave apo të garave (lojërat elementare dhe të stafetës).

Gjatë organizimit të procesit mësimor dhet të zgjedhen ato aktivitete motorike të cilat nxënësit i mundësojnë që të shprehë aftësitë e tij kreative nga aspekti lëvizor, kurse gjatë organizimit të lojërave ose garave mësimdhënësi duhet të ketë kujdes se ato duhet të ndikojnë te nxënësit që ata të përjetojnë kënaqësi, hare, vetëbesim, dashuri ndaj shokut, respektim për fitore dhe përjetim të drejtë edhe ndaj disfatës në lojë. Efekti i organizimit të procesit mësimor të edukatës fizike dhe sportive do të jetë më i madhe, nëse mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe muzikën.

REZYME: Nga e tërë kjo rrjedh se mësuesi (arsimtari i mësimin klasor) duhet të ketë parasysh:

- Qasjen e problemeve në paraqitjen edhe organizimin e procesit mësimor,
- Theks të posaçëm në demonstrimin dhe në punën frontale dhe grupore më nxënës,
- Motivimi dhe inkurajimi i nxënësve për punë frontale, grupore dhe individuale, duke arritur në aftësimin praktik dhe teorik.

LITERATURA

1. B. Hasangjekaj Edukata fizike dhe sportive 1. - DORACAK, Prishtinë, 2004.
2. Grup Autorësh: Edukata fizike dhe sportive 2. Prishtinë, 2004.
3. B. Hasangjekaj: Metodika e edukatës fizike, Prishtinë, 1998.
4. B. Hasangjekaj: Edukata fizike dhe sportive-1. Doracak, Prishtinë, 2004.
5. M. Koritnik: „2000 lojëra“, Prishtinë, 1998.
6. M. Pirc: „Metodika shkolse shportne vzgoja“, Lublana, 1995.
7. M. Koshniçar: „Edukata fizike e nxënësve të SH. F. I-IV, Prishtinë, 1968.
8. Grup autorësh: „Lojërat didaktike në kopshtin e fëmijëve“, Tiranë,
9. Grup autorësh: „Edukata fizike në shkollë“, Tiranë, 1973.

Tirazhi: 200 copë
E përgatiti për shtyp
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
U shtyp në Shtypshkronjën DRUCKART – Prishtinë

Katalogimi në publikim-(CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2)

PLANI dhe programi mësimor : Për klasën e tretë të mësimit joformal për shkollën fillore / [Kryeredaktor Isuf Zeneli].- Prishtinë: Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë, 2005 (Prishtinë : “Druckart”).- 128 fq. ; 24 cm.

ISBN 9951-450-68-7